عبدالرحمن سعدی.

مختصر قواعد ادبیه گه

علاوه

ناشری:
«كريموف، حسينوف وشركاسی» نڭ اوفا شعبه‌سی.

اوفا، «شرق» مطبعه‌سی.

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ
Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и Ко»
УФА.
1911 г.

عبدالرحمن سعدی.

مختصر قواعد ادبیه گه

علـــاوه

ناشری:
« کریموف، حسینوف وشرکاسی » نلڭ اوفا شعبه‌سی.

اوفا، «شرق» مطبعه‌سی.

ЭЛЕКТРО-ТИПОГРАФІЯ
Товарищества «КАРИМОВЪ, ХУСАИНОВЪ и К°»
УФА.
1911 г.

برنچی فصل

ادبیات وصنایع نفیسه. صنعتنك تعریفی. صنعت وادبیاتده شخصیت. صنعتنك غایه‌سی هم اخلاق. داهیلك وداهیلر.

ادبیاتنك موضوعی‌ده صنایع نفیسه‌نکی شیکللی اوك مادیات ایله معنویاتنی تصوبردن عبارت اولدیغی جهتدن بالبداهه صنایع نفیسه جمله‌سنه کره‌در. شول حالده صنایع نفیسه اوشبو شیلر اولور: شعر، هیکلتراشلق، رساملق، معمارچیلق وموزیقه شناسلق

فقط بولارنك موزیقه چیلقدن باشقه‌سی تقلیدی صنعتلردر. چونکه هر بر شاعر، مایهٔ شعر ونمونهٔ صنعتن عالم طبیعت وکتاب کائناتدن آلدیغی کبی، هر بر رسامده الواح طبیعت ومنظرهٔ خلقتنی تصویر أیلر. حالبوکه موزیقه شناس ایسه آنی اوز عالمندن آلور. اوز دنیاسنده ایجاد ایته‌ر. آنی اوزی کشف واختراع قیلور. چونکه موزیقه شناس ایچون طبیعتدن تقلید قیلنه‌چق، کوچرگچ آلنه‌چق هیچ بر اورنه‌ك، هیچ بر مایه وموده‌ل یوقدر.

فی الحقیقه، بر موزیقه چینك ایجاد واختراع قیلدیغی بربرینه متناسب تاوشلر، موڭلر وکویلرگه الحاصل آهنگه عالم طبیعتده تصادف ایتلکانی بارمیدر؟ البت یوق.

فقط صنعت‌نیدر؟ صنعتنی صنعتکارلر یعنی صنعت ایه‌لری تورلیسی تورلیچه تعریف قیلورلر. معمافیه کوبلرینك نظرنده معقول ومقبول کورلکان تعریف اوشبو تعریفدر: « صنعت، برمزاج واستعداد آراسندن کورنکان وتفسیر ایتلکان لوحهٔ طبیعتدر. »

یعنی: صنعت، اوزینگ فطرت واستعدادی مرتبه‌سنده عالم کائنات وصحایف طبیعتنی مطالعه صوڭنده کنده‌کی حاصل بولغان معنانی، نه‌ق کندیگ آڭلاغانچه تفسیر وترجمه قیله آلمق، بدیع برروشده تصویر ایته بلمکدر.

اوشبوڭا بناً، عالم طبیعت وآنده‌غی احوال، وقوعات وحادثه‌لر، اگرده خصلت فکریه وروحیه‌گه کوره تفسیر وترجمه ایتلمایوبده اصلنده نیچوك بولسه شولای تصویر قیلنور ایسه‌لر، بو، صنعت وهنرلك اولماز. بلکه اصل صنعت وهنر منده‌لك، کندی مزاج واستعدادیڭه کوره تصویر وترجمه قیله بلمکدر.

ایشته شول حکمت ایچوندرکه: هر بر ادبی اثر، حقیقتکه موافق بولووندن بیگراك، مؤلفینڭ روح وشخصیتندن حصه آلدیغی درجه‌سنده مقبول هم مرغوب کورنور. وشول نسبتده کمال محبت ایله اوقلور

صنعتده وبالخاصه ادبیاتده شخصیت هم استقلالیتنڭ شول قدر بیوك بر تأثیری باردرکه: حتی بعض بر اثرلر، هرنیقدر نقصانلی کبك طیولسه‌لرده مؤلفینڭ قایسی بر اورنلرنده کورسته آلغان امتیاز فکر وخیالی یعنی اوزندن بعض بر یات نرسه‌لر علاوه ایتووی، اختراع قیلووی سببندن، آنلرنڭ کوب نقصانلرندن اوقوچیلر کوز یومارغه مجبور اولورلر. موناڭ بله برابر، اثر کندیسی‌ده یتشمکان یری هیچ بریوق ایمش کبك مقبولیتکه کیچر. کیمچیلکی اولدیغی حالده اوقوچیلرغه اوزنی سویدره آلور.

حالبوکه ینه شوندی‌بعض بر اثرلر باردر،که موضوعنه قاراغانده هم ظاهری کورنشده برده نقصانسز کبك کورنسه‌لرده اوزلرنی اوقوچیلرغه سویدره آلمازلر. اوقوچیلر بو اثرلردن همیشه قناعت حاصل ایتماز، آنلرغه همانده استخفاف نظری ایله باقارلر.

ایمدی موناڭ سببی نیدر؟ البته بو، مذکور اثرلرده صنعتنڭ

جانی حکمنلگی شخصیت واستقلالیت‌نك بوقلغندن هم اثرنك عینا قوپیه واستنساح قیلنمش اولندیغندن کیله‌در.

خلاصه: الواح طبیعت ومناظر طبیعیه، کیره‌ك مصور کیره‌ك ادیب وشاعرلرنك اولسون، اوز طرفلرندن هیچ بر نرسه‌ده علاوه قیلنمیچه یعنی اوز فابریقه‌لرندن اشله‌نوب چقمیچه اصلنه نیچوك، نی کیفیتده ونی وضعیته بولغان، شول روش ایله تصویر قیلنور ایسه‌لر، اول وقت، صنعت اسمنه بر شی اولسون اشلنه‌دی دیمك اولور.

بناء علیه شخصیت واستقلالیت ادیب وشاعرلر ایچون ایك توصیه‌گه لائق بر کمالتدر. فقط اعتدال شرطی ایله. چونکه صنعتکارلق وهنر منللك کورستیم دیه افراط کیتوبده بر کشینك اصلن، حقیقتن بتونلای طانولمازلق بر روشکه کیترمك ینه مناسب اوله ماز. زیرا، بو وقت اثر، ینه معقولیت دائره‌سندن چغار.

ترکلرنك بیوك ادیبلرندن سلیمان فهمی بك صنعتنی «صنعت، طبیعتنی، جانلی هم معنیدار بر صورتده تفسیرا وکمالا تقلید ایتمکدر» دیه تعریف قیلدقدن صوڭره شول سوزلرنی سویلیدر:

«بر صنعتکارنك تصویر ایتکان ماده‌سی هر حالده جانلی کبك کورنملی وهرکتلنوب طورغان شیکللی اولمالیدر. مثلا: بر انسان تصویر قیلنه ایکان، اول وقت تیری آستنده روحنك تتره‌گانی، طامر اچلرن‌ده قاننك آغوب کیتکانی کورنوب طورورغه تیوشلیدر.»

«فقط آثار خیالیه‌گه جان وروح بیرمك، بر قدر اولسون قدرت مبدعه‌دن حصه منل اولمق دیمکدر. مونك بله برابر بو، صنعتنك ایك مهم بر وظیفه‌سی هم صنعتکارلرنك میدانغه کیترکان اثرلرینه قارشی اوزمزده حس قیلدیغمز مفتونیتنك ایك کوچلی سببلرندن بریدر.»

«ثانیا: هر اثر صنعت، معنیدار یعنی بر حالت روحیه‌نك تصویر مجسمی اولورغه تیوشلی. چونکه صنعت، عین‌زمانده، هم بر

حقیقتنڭ درست ترجمه‌سی همده بر حالت معنویه‌نڭ تمثالی بولمغان تقدیرده درجهٔ کمالغه ایرشه آلماز. مثلا: رسام ایچون توسلر (رنکلر)، محرر ایچونده تصویرلر اوزلرینڭ قیمت ذاتیه‌لرندن باشقه دخی قایغی وشادلق، قوت هم‌لطافت کبی‌طبیعتنڭ بر وصف اصلیسن یا که بر وصف مهمن تمام حس قیلدورلق بر شکلگه کیتروچی برر تمثال اولمقلری ایجاب ایته‌در.»

«ذاتا صنایع نفیسه‌نڭ ایڭ بیوك مزیتی، ایڭ بیوك غایه‌سیڭ وجودلر واسطه‌سی ایله روحلر تخیل قیلدرمق توگلمیدر؟ حالبوکه جانسز یعنی جامد نرسه‌لرنڭ صنعتکارلرنڭ حس ایتوب، تابوب چغاررغه مجبور اولدقلری بر معنای خیالیلری باردر. مثلا: دیڭگز، طاو کبیلر مؤثر وقورقونچ بر قوت عرض ایتدیکی کبی، بر خرابه‌لك‌ده خیالمزغه نیندی مؤثر وعبرتبخش معنالر القا ایته‌در.»

«بر تاقطه کیسه‌گندن معناسز بر نرسه بارمیدر؟ حالبوکه اول، دهشتلی بر طولقون سببلی دیڭگزلرگه غرق اولورق ویران، بر باد بولغان، واتلغان بر کیمه‌نڭ واتق وقرقلرندن بررسی اولسه شول زمان احوالنڭ تأثیری ایله‌ن بردن برگه نی درجه‌ده اهمیت کسب ایته‌ر. بزده نیقدر هیجانلی حسلر، نیچه‌لی تیران فکرلر طودرر. نیچه‌لی متأثر بولورمز.»

«خلاصه: ظاهرا ایڭ جامد کورنگان نرسه‌لرده جذاب حقدن بزنڭ شیکللی اوك سوینمك یا که آغلامق ایچون تاوشلر، ثناوتبجیل یا که تلعین ایچون ادالر آلمشلردر. داهی بر محرر، شول تاوشلرنی ایشتکانی کبك، بر صنعتکارده مذکور ادالرنی تفسیر وترجمه قیلور.»

«بر شاعر، جایڭ یه‌ملی هم طنقغنه بر کیچه‌سنڭ کائناتنی؛ دهشتلی طولقون زماننڭ دیڭگزلرنی کورر وتڭلار ایسه نیلر ایشدور! ژول‌له‌متر (*) دیه‌در: «اصل شاعرلك، جهان مادی ایله جهان معنوی

(*) فرانسوز ادباسندن، منقد بر ذاتدر. (۱۸۵۳) ده دنیاغه کیلگان.

آراسنده‌غی عادی نظرلرنك کشف ایته آلمغان رابطه ومناسبتلرنی تابوب میدانغه چغارمقدر. »

« الحاصل بحق کوزل هیچ‌برائر یوقدرکه شول صورتله معنیدار بولنماسون.»

صنعتنك غایه‌سی و اخلاق

بو طوغریده ینه ایلك ایلك ترك شاعرلرینك بیوکلرندن رجائی زاده محترم محمود اکرم بك افندی حضرتلرینك سوزن تکلیق. اول دیه‌در:

« صنعتنك غایه‌سی وصنعت ایه‌لرینك مقصدا اصایلری صنایع نفیسه وبالخاصه ادبیاتنك مابه‌الامتیازی بولغان کوزللك و مکمللکنی کورستمکدر. لکن بو کوزللك نیدر؟ بو، کیره‌ك طبیعتده، کیره‌ك افکار وحسیاتده، کیره‌ك افعالده بولسون بزنی اوزینه جلب ایله میل ومحبت قیلدروچی هم کوکللرمزنی شوق وغرام (درام) ایله مستغرق قیله‌رق بزنی اوزینه مفتون ایتوچی لطیف وجاذبه‌دار برشیدر».

« اوشبو کوزللك‌ده، صنعتده حواس ظاهره ایله؛ ادبیاتده ایسه ذهن یاکه ذوق سلیم ایله‌ن سیزلور».

« صنایع نفیسه‌ده توسلرنك، شکللرنك، تاوش وموکلرنك حسن امتزاجندن عبارت بولغان بو کوزللك، آثار ادبیه‌ده فکر وتعبیرلر-نك بربرسنه موافقت تامه‌سندن حاصل بولور».

فقط صنعتنك غایه‌سی اوشبو روشده مطلق کوزللکدن‌گنه عبارتمی، ئالله مونك بله‌ن برابر تهذیب اخلاق وتربیهٔ روحده آنك غایهٔ اصلیسنه کره‌می؟ ایشته بوحقده فکرلر مختلفدر. بعضلر « صنعت، صنعت ایچوندر» نظریه‌سی بله‌ن تهذیب اخلاق کبی شیلرنی صنعتنك غایه‌سینه کرتونی

تلامیلر. بولار نظرنڭ صنعتنڭ غایه‌سی اخلاقدن قطع نظر ایله مطلق کوزللك وجمالدن عبارتدر. بوفکرومسلکنڭ باشی‌ده «آرسطو» دیلر. شولوق، بو نظریه‌نی تقویه بولنده اسپنسرده[۱] «موزیقه‌نڭ غایهٔ اصلیه‌سی نه تعلیم، نه تهذیبدر، بلکه حظدر. ایشته برغایه‌که بتون صنعتلر ایچون کافیدر.» دییور ایمش.

اما بعضلر ایسه «صنعت، فائده ایچوندر.» دستورینه طایانه‌رق، صنعتنڭ غایه‌سنه تهذیب اخلاقنی‌ده کرتمك استرلر. هم فساد اخلاقغه داعی بولغان شیلردن صنعتکارلرنی طییارلر. خلاصه: بو صوکغیلر قاشنڭ صنعتنڭ غایه‌سی هم کوزللك کورستمك همده تهذیب اخلاقغه خدمت ایتمکدر. ویقتورهوغوده[۲] «صنعت ایچون صنعت یخشی، لکن ترقی ایچون صنعت بیکراکڭ یخشی هم مقبولدر» دیه‌رك، اوشبو صوکغی نظریه‌نی ترجیح وتقویه قیله‌در.

فی‌الحقیقه، صنعت دیه فساد اخلاقغه باعث بولغان شیلرنی تصویر قیلو بده[۳] جمعیت بشریه ایچون ضررلی اثرلر میدانغه چغاره‌ق بیك اول قدر معقول بر اش اولماسه کیره‌ك. چونکه بو، نه‌ق، بشریت اوج کمالغه آشقان وقتنڭ آنی یقاسدن طوتوبڭ حیوانیت مرتبه‌سنه ایندر-مك، کیری‌وحشیلك حالنه قایتارمق؛ یا که انسانیت، هدایت نورینه قارشی یوگورگان زمانڭ آیاق چاله‌رق آنی آبندرمق ویولدن طوقتاتمق دیمکدر. حالبوکه مونی نیندی برعقل سلیم قبول ایته‌چکدر؟!

بیوك بر ادیب‌نڭ سوزینه کوره هرفکر، بولوغه یاقندر. چونکه بر نرسه‌نی اویلامق آنی اشلی باشلامق حکمنده‌در. ایندی آنڭ طو-غریسنده جدا فکر یورتمك، آنی چندان خیال وملاحظه قیلمق ایسه تماما اشله‌ب بترمك دیمك اولور.

۱) اسپنسر انگلیز فیلسوفلرندن، اخلاق وتربیه علماسندندر. (۱۸۲۰) ده طوغان (۱۹۰۳) ده وفات.
۲) فرانسوز شعراسندن اولوب (۱۸۰۲) ده دنیاغه کیلکان و (۱۸۸۵) ده وفات ایتکاندر.
۳) عیاض افندینڭ «طورمشمی بو؟» سنده‌غی کبی.

شولای بولسه، بر صنعتکار، خودوژنیك برمحرر وادیب طرفندن کمال مهارت ایله فکر وخیال قیلنغان، گوزل وبلیغ صورتده تصویر ایتلکان بر نرسه نڭ فساد یاکه تهذیب اخلاقغه نی درجه‌ده تأثیر ایته‌چگن اوزگزده توشنورسڭز.

فی الواقع، ئثله نیقدر چرکن وآغولی بر نرسه‌ده ماهر بر صنعتکار یا ایسه ماهر بر محرر قلمی ایلان بدیع روشده تصویر وتأویل ایتلور ایسه، اوقوچیسی کیره‌ك کم‌گنه بولسه‌ده بولسون آنی مطلقا اوزینه جلب ایتوب میل ومحبت قیلدره‌چغی هم شونی اشله‌وگه قزقدره‌چغی شبهه‌سز در. شول حالده اوستدن قاراغانده ته‌ملی بر شربت کبك کورنکان وفقط اصلنده اوقوچینڭ اوزی‌ده سیزمازدن، روح واخلاقن زهرله‌وچی آغولی شیلر، اثرلرمیدانغه کیترمك، طوغریسی، صنعتکارلق اولما یوب بلکه بتون عالم بشریت ایچون بیوك بر جنایتدر.

ذاتا جمعیت؛ حتا که صنعتدن بالکل واز کیچسه‌ده کیچه آلور. هم آندن کوب زیانده کورماز. اما اخلاقدن ایسه هیچ وازکیچه آلماز. زیرا هیئت بشریه‌نڭ بار تکاملی، بار ترقی وتعالی‌سی وبتون سعادتی یالغز تهذیب اخلاق وتربیه روح ایله‌گنه قائم، یالغز شوڭاغنه باغلی اولدیغندن، آندن واز کیچمك وآیرلمق شبهه‌سز بیوك بر فلاکت حتا که جمعیتنی بتونلای بر باد ایتمك دیمکدر. بناءً علیه صنعتکارلر بالخاصه ادیب وشاعرلر اخلاق جهتنه آیروچه دقت ایتمك لازمدر. محررلر، مقدس بولغان قلملرن، اخلاقسزلق کبی چرکن شیلرنی ترویج یولنده حرکت قیلدرمقدن بار کوچلری بلهن صاقلانمق تیوشلیدر. قلمنڭ قدسیتن وشونڭ بله برابر تأثیر ونفوذن دائما خاطرده طوتمالیدر.. قلم شوندی عزیز ومقدس بر شیدرکه: وظیفه سی‌ده فقط عزت وقدسیتکله طودرمقدن عبارتدر.

داهیلك و داهیلر.

ذهن وعقلده خارق العاده بر اوتکونلك وزیره‌کلك بولوبده کو بلرنڭ توشنه آلمغان شیلرن بیك یڭللك بله‌نگنه آڭلامق وتوشنمك؛ بیك تیرانگه چوموب کیتوب کوب ذهنلرنڭ احاطه قیلا آلمدقلری توبلی، تیران هم نچکه معنالرنی ایجاد ایتوب، شونلرنی بلیغ وفصیح بر روشده ومونڭ بله برابر غایت آچق صورتده باشقه‌لرغه آڭلا- تا بلمك داهیلکدر. شوندی طالانتلی ذاتلرغه‌ده داهی دیرلر.

فقط بو قوت، خزینهٔ فطرتدن بیك آز کیمسه‌لرگه‌گنه میسر او- لور بر کمالتدر. سعی واجتهاد ایله کسب قیلنمیدر ومع ذالك سعی وغیرتنڭ موڭا هیچ بر فائده‌سی یوقدر، دیمکده طوغری اولماز، وا- قعا سعی واجتهادنڭ فائده‌سی تیمکان یر هیچ اولورمی؟

تجربه‌نڭ کورستووینه بناءً کیره‌ك نینداینگنه بر داهی بوا-سه‌ده عمرینڭ اولنڠ میدانغه کیترکان اثرلری ایله صوڭره‌ق چغارغان‌لری آراسنده بایتاقغنه آیرمه‌لر کورله‌در. یعنی صوڭغیلری اولگیلرینه قا راغانده‌طاغی‌ده یخشیراق، طاغی‌ده مکملراك بولوب چغادر.

ایشته بو، داهیلك وآنڭ تکاملی ایچون سعی واجتهادنڭ یخشوق قاتشی بارلغن کورسته‌در. ذاتا، اوشبو جهانده هیچ بر نرسه نڭ تکامل قانوننده طش بولمغانلغی‌ده مونی ایجاب ایته‌چکده شبهه یوقدر.

ایکنچی فصل

شرایط تحریر

وحدت. ایجاد. ترتیب.

وحدت. — بر اثر نیقدر اوزایتولسه ونیقدر تارماقلانسه‌ده موضوع همان بر اولورغه تیوشلیدر. شول صورتده‌که: بو، جلدلر قدر تارماقلانديغی حالده بر جمله ایله‌ن‌ده اجمالنی قابل اولسون.

تصویر قیلنه‌چق موضوعنك اصل مزیتی وایك اهمیتلی خاصه‌سی وحدتدر. بناءً علیه بتون تفصیلات وتفرعاتنك باروب باشلاناچق بر نقطه‌سن؛ بتون افکار وحسیاتنك تدریجا باروب اجتماع ایته‌چك بر مرکزن قلمنی قولغه آلمازدن الك ذهنده تمام بیلگوله‌ب وحاضرله‌ب قویمق، دائما خاطرده طوتمق لازمدر. والا مقصددن وفکر اصلیدن بالانحراف فائده‌سز تطویلاتگه توشوب، مطلوب بولغان یولدن آداشلاچغنده اصلا شبهه یوقدر. مونك بله برابر بو، اوقوچینك هم ذهنن یاگلشدروغه سبب اولور.

خلاصه: میدانغه کیترله‌چك اثرلر، انظار عامه‌گه قویله‌چق تصویرلرنك معقولیت دائره‌سنه کروب‌ده مقبولیتکه کوچووی ایچون مذکور شرطقه رعایه قیلمق صوك درجه‌ده ضروردر.

ایجاد

ایجاد، موضوعنی کینگایتمك وشونگا دائر فکرلر تابمقدر. یعنی محرر، موضوعنی کینگایتمك وتارماقلاندرمق ایچون ممکن قدر سعی وغیرت ایتەر. آنی ممکن قدر تیرانلاندررگه طرشور.

مونی تأمین ایچوندە محرر، غایت فعال بر آوچی قبیلدن، کمال جدیت وفعالیت ایلە خیالن هر طرفقه سوق ایتەر: فکری وقوهٔ خیالیەسی ایلە معنویاتنك هر بر اقلیمن سیر وتماشاقیلور. کتاب کائناتنك حتا کە هر بر سطری آراسندە کوب معنالر تابارغە طرشور. ئوزکمز اویلار وتوشنور.

ایشتە شوندی تصویرلر وشول صورتدە میدانغە کیترلگان اثرلر شبهەسزمقبول، شبهەسز کوزل بولورلر. موندی اثرلرگە هر کم رغبت قیلور، هر کم سویوب اوقور.

ترتیب

ترتیب، افکار واشکالنك ارتباط منطقیسدن یعنی هر بر فکر وکلمەنیاوزینك تیوشلی ومناسب اورننە قویمقدن عبارتدر.

ترتیب نیدر؟ سؤالنە ارسطو شویلە جواب بیرەدیلر: «اثرنك اجزاسیبربرسنە شول قدرمربوط اولورغەتیوشلیدر،کە آرادن بررسی یوق ایتلسە یا کە اورنلری آلماشدرلسە اثر بالکل بر باد اولسون، بنای اثر بالکلبوزولسون، یمرلسون. یوقسە فائدەسی ایلەضرری حس قیلنمایچە آلنووی یا کە قوشلووی ممکن بولغان نرسە، کلنك متمم بر جزئی توگلدر»

ذاتا اصل صنعت اصل هنر مندلكدە بودر. چونکە بر آزغنە

معلوماتی بولوبده ئەزرەك قلم يورتورگه اقتداری بولغان نيندیگنه بر كيمسەده مونسز محررلك ايته بلور. اما ترتيبكه رعايه ايله وشوگا مطابق اولەرق برشی يازمق؛ بر نرسەنی تصوير ايتمك، الحاصل چن اديبلك، چن محررلك اسمن آلمق ايسه غايت كوچدر. وشونك ايله برابر بو، بيك آز كيمسەلرگنه ميسر اولور زور بر كمالتدر. بو صورتده بر شی يازمق ايچون محررده شونك‌ی سيزگچ بر ميزان (بيزمەن) اولمق لازمدركه: اول، ئزگنده بر نرسەنك قوشلغان ياكه آلنغان وقتندەده بنای اثرگه فائدەمی يا ايسه ضررمی كيلكانن شوندوق حس ايتسون.

اشكالنك يعنی كلمەلرنك ترتيبسز لكنه مثال:

«قيامت» «بدبخت» «جونسز» كبی كوب يەمسز آدآلساك
سينی تاشلاب بتون‌دنيا، اوزك يالغز فقط قالساك

ع. ت.

چونكه مونده «اوزك»، «يالغز» كلمەلری ايله «فقط» اداتينك اورنلری یاكلشدرلغان. تلمزنك شيوەسنه دقت ايتەر ايسەك بو، «فقط يالغز اوزك قالساك» ياكه « يالغز» كلمەسنی بتونلای حذف ايتوب «فقط اوزگنه قالساك» صورتنده يازلورغه تيوشلی ايدی.

مونك كبی ترتيبسز لكلر كوب وقت «وزن» بلاسی اولەرق ظاهر بولسەلرده بو بيتده وزن عيبلی توگلدر. زيرا شيوه مزچەده وزن بوزلمی. حتاكه «فقط اوزگنه قالساك» طرزنده يازلور ايسه اسلوب بيگرا كلەشدتلی، بيكرا كده بليغ برحالگه كيلكان كبی طيولا.

اوچنچی فصل

اسلوبنڭ «تریفی»، اوزگارشلری، فکر وموضوع ایله موافقتی، اهمیتی؛ اسلوبنڭ مزیتلری: صحت، وضوح، طبیعیت، منفعیت، موافقت، اصالت، آهنگ

اسلوب، بر محرر یا که خطیبنڭ افکار وحسیاتن آڭلاتمق ایچون طوتغان طرز افادەسیدر. روح بلەن وجود نیچوك بر برسنه محتاج ومربوط اولسەلر، فکر ایله اسلوبده شولایوق برسی ایکنچیسنه محتاج هم مربوطدرلر. بولارنی برسن ایکنچیسندن آیرم اولەرق تصور ممکن توگلدر.

درست، تحلیل نقطهٔ نظرندن فکر ایله کلمه بر برندن آیرلور، لکن بو صرف نظریدر. اصلده ایسه بو ایکاو، متحد بر شیدرلر.

زور ادیبلردن برسی اوشبو حقده: «بیوك بر محررنڭ صورت افادەسی، فکرندن آیرلا آلماز. بلکه شکل ایله اساس بر وجود تشکیل ایتەر. زیرا بونلر، کیومنڭ آچی ایله طشی قبیلندندرلر.» دیەدر. سلیمان فهمی بكده بو طوغریده:

«فی الحقیقه شکل ایله اساس - یا که فکر ایله اسلوب - نڭ بر برندن آیرلا آلماوی کوب تجربەلر ایله ثابتدر. مثلا: بز، سویلەگان یا ایسه یازغان وقتمزده ذهنگه کیلگان معنالرنی اویلاب قاراسەق فکرمزنی تمام آچق ایتوب آڭلاتمق ایچون لفظلرنڭ نی درجەده ضرور ایکانن اوزمزده آڭلارمز. هم مفکرەمزدەگی الهام وسانحەلرنڭ بر برندن

هیـچ آیرلا آلمیەچق مرتبەده طومـانلی اولدیغنیده آچق صورتده کوررمز.»

«مخصوص بر تعبیر تابا آلمـاینچه ذهنا کلمەدن کلمەگه کوچـکان وقتمزده فـکرمز حقیقتاده بیك قاریشق وبیك بوتالچق بولەدر. امـا صوڭندن ایسه صمیمیت فـکرمزدن طوغـان موافق بر تعبیر، مذکور طومانلرنی تمام قاچروب فکرمزنی بتون یـاشرن کوشەلری وبتـون اچکی نقطەلری ایله برگه تنویر هم تصویر قیلەدر.» دی.

اسلوبنڭ اوزگارشلری

اسلوب، خصائص فـکریه وروحیەگه؛ غـایەگه، موضوعغه، خصلت قومیه وملیەگه قاراب کوب اوزگارشلرگه اوغریدر.

اسلوبنڭ خصائص فکریەگه کوره اوزگارشی:

«مختصر قواعد ادبیه» ده هم بیان ایتومزگه کوره فکرنڭ آچقلق، قاتیلق، نچکەلك، پارلاقلق، عـالیلك وسائره کبی مختلف خـاصەلری باردر. ایشته بو خاصەلر اسلوبکه هم عکس ایتەرلر. یعنی بر فـکر، شول خاصه ومزیتلردن قایسیسن حائز بولسه، اسلوبده شـول صورتده کرر وشولوق مزیت ایله میدانغه چقار.

اسلوبنڭ غایەگه قاراب اوزگارشی

طبیعیدرکه: برمورخ ایله بر شاعر هم برخطیبنڭ اسلوبلری بر توگلدر. چونکه بولارنڭ اوچیسنڭ غایەلری باشقەدر. مورخنڭ بار غایەسی یالغز مطابق تاریخیه نی افادەدر. یعنی آنڭ توب مقصدی وقوعات وحادثەلرنی بیك نق تیکشرمك، آلارنـڭ سبب وحـکمتلرن

تزلەب وتابوب چغاروبده شونلر نی آچقغنه ایتوب آنگلاتەق وشونلر-
دن برر حکمت تاریخیه چغاره بلمکدن عبارتدر.

شول حالده مورخ ایچون تزیینات ادبیەگه بیك اول قدر اهمیت
بیرمك مناسب توگلدر. وعلی الخصوص، مورخ، هیچ بر زمان خیالنه
اییاررگه هم آنی یول باشچیسی ایتەرگه یارامیدر. بلکه آننك بار
تاپانچی یالغز عقل ومحاکمەگنه اولورغه تیوشلیدر. چونکه بو، اگرده
خیالنه اییارر وادبی زینتلرگه بیرلور ایسه موضوع وغایەسنه هیچ بر
فائدەسی بولمغان کوب تفصیللر ایله افادەگه آورلق بیرووی اوستنه
تاریخی حقیقتلرنیده بالکل باشقه بر توسده کورستوب اوقوچیلرنی
تمام یاکلشدرەجغی شبهه سزدر. حالبوکه بر شاعر ایسه، اوقوچیلرینك
کوکللرینه نیچوك بولسەده بر تأثیر القا ایتمکنی غایه اتخاذ قیلغانلقدن
البت اول، شونکا قاراب سوز سویلرگه مجبوردر. شونك ایچونده بو
دائما خیالنه اییارر، دائما مخیله سنه مراجعت ایلر. کیرەك قایسیغنه
طرفغه سیر وسفر قیلور ایسەده همیشه آنی یول باشچی ایتەر. هر
وقت آندن مدد صورار! هر تورلی عجیب وبلیغ تشبیهلر ایجاد
قیلور. خلاصه: اوقوچیلرنی بحق متأثر قیلمق وکوکللرن کیرا گنچه
نچکەرتمك هم یومشارتمق ایچون نی نرسه لازم بولسه شاعرشولارنك
جملەسنده اشلەر. آنك وظیفەسی شولدر.

ایمدی خطیبگه کیلور ایسەك، آنك غایەسی ینه باشقەدر.
چونکه خطیبنك مقصد اصلیسی یالغز، سویلەگان سوزلرن اساسلی صور-
تده اثبات قیلوب، شونك حقده تکلاوچیلرنی کلا قناعتلندرمك
وشول سوزلرینه آلارنك کوکللرن تمام باغلامق هم آلارنی هیجانغه
کیترمکدر. بناءً علیه بو، آنچق، فکرگه انتباه بیروبده تکلاوچیلرنك
تمام آنکلرن آچارەق آلارنی چندان اویغاتاچق روشده خطاب
قیلوغه هم شونکاغنه مناسب کلمه وتعبیرلر قوللانوغه مجبوردر.

اسلوبنڭ موضوعغه كوره اوزگارشی.

بر فاجعه ایله بر مضحکه (یا که بر کولدروچی بلەن بر آغلاتو-چی) نڭ اسلوبی، شدتلی حسیات ایله نچکه حسلرنڭ طرزافادەسی بر توگلدر.

اسلوبنڭ خصلت قومیه وملیه گه قاراب اوزگارشی.

خصلت قومیه وملیەنیدر؟ هر بر قوم وملتنڭ اوزنی باشقەلردن آیرا طورغان بر تورلی خاصه، طبیعت هم عادتلری بولادرکه: ایشته خصلت قومیه شولردر. ایمدی ملتلرنڭ بو اوزکارشلری، بو باشقە-لقلری البت تل واسلوبلرینەده انعکاس ایتەچکی شبهەسزدر. اوشبو حکمت ایچوندرکه: تللر، تورلیسی تورلی خصلت عرض ایتەرلر. مثلا بعضیلرینڭ (شرقلیلرنکی شیکللی) غایت مطنطن هم مبالغەلی مجازلر، تشبیهلر ایله طولی؛ بعض برلریڭ ده آچق هم قطعی یا که جدی ومتین؛ قایسیلرڭ ایسه (یونانیلر نقی کبی) نچکه هم ظریفدر.

فقط اسلوبنڭ اوزکارشلری یالغز یوقاریده بیان ایتدیکمز شیلر دنکنه عبارت ظن اولنماسون. بلکه آنلردن باشقه بیك كوب حاللر طاغی اسلوبنه اوزكالك بیررلر. الحاصل «انسانلر قدر حسیات بولغان شیکللی، محررلر حدلیده اسلوب باردر» سوزی غایت طوغری بر سوزدر.

اسلوبنڭ فكر وموضوع ایله موافقتی.

اسلوب هر زمان فکر وموضوعغه تابع اولارق، دائما آنلرنڭ اوزکارشنه قاراب اوزکاروب طوررغه تیوشلیدر. یعنی فکر و موضوع عالیلندیمی، اسلوبده شول قدر علویت کسب ایتوب فکر

وموضوع ساده‌لندیمی، اسلوب ینه بردنبرگه شول نسبتده ساده‌لنوب وعادیلشوب طوره‌ق لازمدر. قسقه‌سی: اسلوب، هر زمان فکـرنڭ تبدلاتن تعقیب ایله دائما شوڭا قاراب سیر وحرکت ایتملیدر.

فقط بوبله قیلنمایوبده ساده بر معنانی، عادی بر اهمیتسز بر واقعه وحادثه‌لرنی ایـڭ عالی، ایڭ مطنطن وایڭ پارلاق بر اسلوب ایله افاده وتصویر ایچون زحمت چیگلور ایسـه مطلقا عبـث اولور. چونکه اصلنده هیچ بر اهمیتی وقیمت ذاتیه‌سی بولماغان بر نرسه‌نی آلتون ایله بیزه‌مکدن نی معنا چغار؟

بو روشده یوق ایچـون زحمت ایتوچیـلرنی بیوك بر ادیـب، کچوك آیاقلر ایچون زور کالوشلر اشلـب صاتوچیلرغه اوخشاتا. مشهور ژولـتر (*) ده موندی بر برسنه موافق توشمکان عـادی موـ ضوع ایله عالی تصویرنی، ساده معنا ایله مطنطن لفظلرنی «چولده سوز طوفانی!» دیه تمثیل ایته‌در،که نیقدرده بلیغ بر تمثیل.

اسلوبنڭ فکر وموضوع ایله موافقته مثال:

«محمد عه م ٦٣ یاشنده اولدیغی حالده «والیه ترجـعون» امر عالیلرینه امتثال ایتدی. اوزینڭ ظـهوری بلـن عربستاننی نورغـه غرق ایتکان، بتون‌عالم انسانیغه آکارچه مثلی بولمغان انقلاب کیترور لك روح بیرکان افندمز ربسنه سفر ایتوب بتون اتباعسنی قان آغلاتدی.

صبت علی مصائب لوانها ـ

صبت علی الایام صرن لیالیاً.

نی قدرلی حقلی سوزدر.

(*) فراسوز محررلرندن مشهور بر ذاتدر، (١٦٩٣) تاریخنده طـوب (١٧٧٨) ده وفات ایتکان

انسان اچنك مثلی بولمغان، دنیامزنك ایك قیمتلی، ایك قدرلی بوله‌گی بولغان اول ذات پاکانانی قاره قبر اویالمیچه اوز قوچاغنه آلدی، طبیعت اوزینك قانونی قطعی ایکانلکنی، اوزگارووی قابل بولمغانلغنی برهان قطعی ایله اثبات ایتدی. بو واقعه، دهرنك ایك بیوك مصائبی، فلکنك بشریتکه بیرگان فلاکتلرینك ایك آچیسی، قضا وقدرنك ایك قایغولی، ایك آغولی وچانسز بولغان حاللرندندر، بونك ایچون دریا قدرلی قانلی کوز یاشی توکلسه‌ده همان آزدر. یغلا مؤمن، حقك بار!» عالمجان ابراهیموف.

ایشته سزگه ابدی بر نمونه! چونکه فکر وموضوعنك عالیلگنه، اهمیتنه، واقعه وحادثه‌نك دهشت وعظمتنه کوره اسلوب بردن برگه نی درجه‌ده عالیلشکان، نی روشلی شدت وطنطنه‌سن آرتدرغان. خلاصه تصویر ایله افاده، فکر ایله اسلوب نی قدرلی بر برسنه موافق ومطابق توشکان. حتی‌شول قدرکه: عالم مطبوعات وادبیاتمزده فکر وموضوع ایله اسلوبنك موافقتی ایچون مونك شیکللی آچق وگوزه‌ل مثاللرغه بیك سیره‌ك تصادف ایته‌رسکز. طوغریسی بو، یوقاریداغی:

صبت علی مصائب لو انها
صبت علی الایام صرن لیا لیا

شعر بلیغنك رقیبی وآنك تاتار ادبیاتنده، بلاغت وفصاحتده برنچی نظیری دییولسه لائقدر.

اسلوبنك اهمیتی

بو حقده بنه سلیمان فهمی بك افندی حضرتلرن تکلیق. اول بویله دیه‌در:

«فکرگه ممتازیت بیروچی نرسه اسلوبدر. چونکه فکرلر، بتون بر ملتکه، بشر یتکه عائددر. اما اسلوب بیان ایسه عین انساندر.

اسلوب محررنك علامت فارقه‌سی، شخصیتنك اثرندن صورت منعکسه‌سیدر.»

«فکر، مباح الاحراز شیلرگه اوخشار. گرچه عادی بر محرر هم اول شیلرگه قول صوز. آلسه‌ده آنلرنی عموم ملکندن، مباملقدن چغاروبده از ملکنه کرته آلماز. آنلرنی اوزینه تخصیص ایتوگه آنك قولندن کیلماز. فقط داهی بر محرر ایسه اول فکرلرنی شوندی ممتاز، شوندی قطعی بر روشکه کیترر،که آلار یا ثادن هیچ کمنك ملکنه، هیچ بر کمسه‌نك یدتصرفنه کیچمازلر. بلکه، محررنك علامت فارقه‌سی سببندن، بالکل اوزنکی حکمنه کررلر.

برایکی مثال ایله اوشبودعوامزنی اثبات ایتیك:

«حقیقت، تلاحق افکاردن چیقار» فکرن نامق کمال «بارقهٔ حقیقت تصادف افکاردن چیقار» شکلنه قویوب اکمال ایتدی. هم شونك سابه‌سنده بو فکرنك تللرده الی الابد اوز اسمنه نسبت قیلنه‌رق یاد ایتلوور تاءمین ایلدی.»

«مرحوم ضیا پاشاده «قلبی منکسر بر آدمنك کوز یاشلری جناب الله حضورنده مؤثردر» فکرن:

هر قطره‌سی برکو هر یکتادن اعزدر
آه ایچون اول یاشکه آقار دیدهٔ تردن

دیه‌رك، مستثنا بر اسلوب ایله بیوك مرتبه‌گه چغاردی.»

«دارالفنون عثمانی» نك ادبیات شعبه‌سی معلملرندن ادیب محترم استادمز محمدعاکف بك هم: «بو عالمده هیچ بر ادیب باکی، باکی معنالر ابداع ایته آلماز. جمله‌سی اسکی معنالردر. یالغز، طرز افاده جهتندن یاکی بر گوزللك کورستورگه تیوشلیدر» دیمکله مذکور دعوانی تقویه قیله‌در

فی‌الحقیقه، اسلوب قدر مهم نرسه یوقدر. بو، شوندی پارلاق بر کوزکیدر که: محررنك طرز تفکرن، جنس خیالن، اخلاقن هم درجهٔ

حساسیتن تمام عکس ایتدرر. محررنی بتون احوال روحیەسی ایله برابر میدان تماشاغه قویار. بتون اوصافن کورستور. هر کم آنی یالغز شول اسلوبنه انعکاس ایتکان تمثالی درجەسنك تانور. هم شوڭا کوره حکم یورتور. ایشته شونك ایچوندرکه «اسلوب، عین انساندر.» دیيلمشدر.

اسلوبنك مزیتلری

صحت

صحت، اسلوبنك نقایص شکلیەدن پاکلغی یعنی صرف ونحو قاعدەلرینه مطابقتیدر.

صحیح بولمغان اسلوبکه مثال:

«موزیقه طوقتادی. اورا، پاشاسون، تاوشلری دنیانی کوتاردی. الیکتریق اوتلری بوتون دنیانی آلغان ایدی اورامدنك اورا تاوشلری ایشتله ایدی. اوزاق (اوتمادی) تاغی «پاشاسن تاوشلری (کوترله ایدی.)».

انقراض صحیفه: ۹۶

وضوح

وضوح، اسلوبنك آچق هم یکل برلوویدر. بو، اسلوب ایچون ایك بیوك بر مزیتدر. داتا سویلەکەن، یازمقدن مقصدمز اوقوچی وتڭلاوچیلرغه بر فکر آڭلاتمق، یا که حسیاتمزنی باشقەلرغه بلدرمك توگلمیدر؟ شول حالدە افکار وحسیاتنی آچق ریکل آڭلاتمغان، طومانلی اسلوب، ایك برنچی مهم وظیفەسن ایفا ایتمدی دیمك اولور.

ادبادن بر ذات: «ذهنگرگه کیلکان گوزل فکرلرگزنی باشگزده

صاقلاو اویکز بولسه، اختیار قولـکزده‌در. تیك طوره بلـورسز. بـو خصوصده سزگه هیچ کم مانع اولماز.» دی. وشول سوزی ایله وضوحنك اهمیتن کوز آلدینه کیتره‌در. فی‌الحقیقه آچق آکلاتلمیه‌چق صورنده سوز سویلمك ویازمقدن ایسه سویلمه‌وچیلك هم یازماولق کوب مرتبه آرتقدر.

وضوحنك ضدینه (کیریسنه) ده «تعقید» دیداور. تعقیدکه سبب بولغان شیلرنك بعضلری شونلردر:

۱) فکرلرمزنك ذهنده وقتده بیك بوتالچق بر حالده اولمقلریدر. چونکه فکرلر، اسلوبکه عکس اولنمازدن اول بر برندن تمام آیرلوب آرالرنده‌غی رابطه ومناسبتلر تیکشرله‌رەك، شوکا کوره ترتیب ایلنور ایسه‌لر، آنلرنی آکلاتمق ایچون کلمه وتعبیرلرنك‌ده بیك یڭللك ایله تابله‌چقی شبهه‌سزدر. اما مونك کیریسنچه فـکرلرمز طومـان آستنده قـالوبده برسی ایکنچیسندن آیرلمـاز، رابطه‌لری تفتیش ایتلمـاز الحاصل نور عقل ومما کمه ایله تنویر ایلنمـاز ایسه‌لر، اسلوبمز دخی شول نسبتده مهم وتعقیدلی بولور.

۲) فکر اصلیغه کوب فائده‌سی بولمدیغی حالده بر نرسه‌نی آرتق تفصیللاو هم زائد کلمه‌لر بولندرو. چونکه بو، فکر واسلوبنك جریان طبیعیسه ه مانع بولور. مونك بله برگه شرایط تحریریه‌جمله‌سندن صایدیغمز «وحدت» که‌ده کوب زیان کیترر.

بر ادیب‌نك سوزینه کوره: اسلوب آغاچقه، زوائدی ایسه فائده‌سز یعنی قوروغان بوتاق وچبقلرغه اوخشار. شوندی بر آغاچنی اونامق آنی سقطلامق دیمك اولمایوب، بلـکه فائده‌سز بر یوکدن، اوسوویغه مانع بولوچی ضررلی نرسه‌لردن قوتقارمق دیمـکدر. شولایوق، فکر اصلیغه فائده‌سی تیمـان، بلـکه آنـلك کیره‌گنچه آکلاشلووی ایچـون صرف ضررغنه بولغان زائد شیلردن پـا کلامق‌ده اسلوبـکه سقطلق

توگل، بلـکه آنا روشانلق بیروب وآنی کمالنکه ایرشدرر.

قسقه‌سی: اصل مقصدغه تعلقی بولمغان بر فکر کرچه اصلنك بهالی بر جوهرده بولسون، آلنورغه‌ده تاشلانورغه تیوشلیدر.

۳) جمله‌لرنك بیك اوزونلغی هم جملهٔ معترضه‌لرنك کوبلـگی.

٤) مأنوس بولمغان یات سوزلرنك استعمالی.

۵) مجاز واستعاره‌لرده معنای حقیقی ایله معنای مجازی آراسند غی منـاسبت‌نك یراقلغی.

فقط بووضوح دیدکمز مزیت مطلقمی، یا که نسبیمیدر؟ شبهه‌سز نسبیدر. چونکه برشی حقنده ابتدا فکر یورتمك وتوشنمك طوغریسند انسانلر نیچوك تورلی طبقه‌لرغه آیرلسه‌لر، بیوك بر متفکر طرفندن بیان ایتلکان معنانی آکلاوده هم شولوق طبقه‌لرغه بولنورلر. چونکه عالی ذاتلردن طوغان عالی معنالرنی بحق آکلامق ایچون، اوقوچی وتکلاو چینك اوزنده هم بر آز علویت اولمق لازمدر. بناءً علیه کیك معلو ماتلی، تیران فکرلی، اوتکون نظرلی ذاتلر قاراماغنده تام بر وضوح غه مالك بولغان بر اسلوبنك‌ده، دائرهٔ عامیه‌سی طار، فکری قسقه، ذهنی طوپاس کیمسه‌لر کوزینه وضوحسز یعنی طومانلی کبك کورنه‌ـ چکی طبیعی بر شیدر.

حالبوکه بیوك متفکر، داهیلر سوزلرن دائما قسقه‌لق بلهٔ‌ـگنه سویلرلر. الهام وسانحه‌لرینك یالغز زبده‌سنگنه کورستوب، قالغانلرینی ده اوقوچینك اوز نظر تدقیقنه تابشررلر. آنلرنی اوقوچی وتکلاو‌ـ چی استعداد هم قابلیتنه کوره کندیسی کشف ایته‌در. کندیسی تزله‌ب وتابوب چغادر.

مونك اوستنه‌ده، بیوك آدملرنك سوزینه کوره، کیره‌ك نیندییگنه بر موضوعده بولسه‌ده اوقوچینی توشوندره طورغان برر نرسه قالدر مق لازمدر. یعنی فکرنی بتون اطرافنی بتون یاشرنلـکری ایله بر ا

بر سویله‌ب بترمك بیلك اول قدر معقول توگلدر. چونكه كوچ صرف ایتوب، طرشوبراق تابولغان مال قدرلیره‌ك هم لذتلیره‌ك طویولو-چان بولادر.

ترككلرنڭ بیوك شاعرلرندن محترم جناب شهاب‌الدین بك افندی حضرتلری‌ده شونی تقویه بولنده دیه‌در:

«بر ادبی اثر، معنی جهتندن نیه‌لی شموللی، نیقدر احاطه‌لی، نی درجه‌ده كیڭ وتیران بولسه شول قدرده مقبول اولور. خیال، كنا-یه واستعاره كبی بتون صنایع ادبیه‌نڭ اصل موضوع‌له‌سی‌ده یالغز شونڭا خدمت وشونی تأمین ایتمكدر.»

«تیران وبیوك بر فكرنڭ بتون یاشرن كوشه‌لری، بتون سرا-ئر دقیقه‌سی كلا وتمام آچق صورتده سویلنوب بترگه تیوشلی توگل-در. بلكه شفاف بر پرده آرقلی كورنملیدر.»

وضوحسزلقغه یعنی تعقیدكه مثاللر:

«طاباق یاندیراق كولما كچان، یالان آیاق، قصقه‌غنه اشطاندن بر قارت صوزوب بیلك قچقره‌اینچه‌غنه قامت توشره ایدی. سعادت بو كشینی كوركاچ ثلله نیندی بر حالكه كیلدی. بو كون كور كان كشیلرگه، بو كون كوركان اشلرگه سعادت اوزن بوتونلای یات ایتوب قاری. (موندا‌غی‌لار همه‌سی‌ده سعادتكه باشقه كشیلر كبك توگل همه‌سنده‌ده اوشانچ یوق توسلی كورستكان ایدی. بو كشینی كوركاچ سعادت اوزی ثلله نیندی ایكنچی بر خلق آراسینه ایلتوب طاشلاغان كشی، اوزینڭ برندن كیلكان، تلن آڭلی طورغان كشینی كوركان كبك بولدی). حاضر سعادتكه‌اتیسی اولسه‌ده بتونلایوك یالغز قالور توسلی توگل ایدی.»

«تلاانچی قزی» صحیفه: ۳۸

و:

«طورمشمی بو؟» اسمنده‌گی كتابنده شاكرد ـ محرر اوزینڭ

قیٔمتده‌گی مهارتن ینه کورستدی. لکن بو منگوللك قومیدیاسنده عیاض افندینڭ آهنگی کولکونی، هجولی بولسه، بو کتابنه بالعکس آور آهنك بیرکان. شاعرعیاض افندی اوزینڭ قوتیدڭ قاناتلرن جایکانده «تله‌نچی قری» نده‌غی شیکللی طورمشنڭ آور، قایغولی او رنلرن تصویر ایتکان (بز تاتارلرنڭ ادبیاتمزنی یاراتا طورغان، یازو تانی طورغان صنف، کوبمز شاکرد بولغان، کوبمز قهرمان چیککان عذابلرنی، روحانی انقلابلرنی، ره‌یا کسیه‌لرنی همه‌سنده کورکان، چیککان.) شوڭا کوره بو بز «شاکرد صنفی» ایچون بیك قدرلی، بیك آچق بولغان بر اثر» ع عزیز. («وقت» غزته‌سینڭ ۷۷۱ نچی نومیرندن)

بو صوڭغی مثالنڭ بعض اورنلرنده، نقلابراق تیکشرلور ایسه، توبانده سویلیه‌چکمز موافقت قانوننه هم رعایه قیلنمغانلق کورلور. جمله‌دن «قوتیدنڭ قناتلرن جایکانده» تعبیری مناسبتسزدر.

مأنوس بولمغان کلمه وتعبیرنڭ استعمالی سببلی تعقیدکه مبتلا بولغان اسلوبکه مثال:

«قایوسی چالقان یاتوب یغلاب طورا؛ قایوسی یوزتوبه‌ن یاتوب اویلاب طورا؛ قایوسی ترله‌نوب، ایکی قولینی کوککه تابا کوتاروب یالوارغان طاوشلر ایله قچقروب عذابلانوب طورا؛ قایوسی ایکی قولی ایله باشینی طوتوب، بوکریسنی چغارغان (کیلش)، هیچ برنیده فکرله‌مه‌ینچه آلغه تابا چابوب یغلاوده ایدی...» «تیله اویغانسم» دن.

ایشته مونده، کوینچه یا که حالنچه کلمه‌لری اورننه وشول معنانی افاده ایچون عموم قاشنده هیچ مأنوس بولمغان «کیلش» کلمه‌سی کیترلوب، اسلوب تعقیدکه اوغراتلغان.

شول توبانده‌گی بیت‌ده وضوحسزدر:

میتم کوڭلم ملکوکبدر: امید، حسرت، تأثرله،
ضرر یوق بارچه قدسیاتمزده آیلی یولدزلی.

عبداه توقایف.

طبیعت

طبیعت یاکه طبیعیلك، کلمه وتعبیرلرنك فکرگه موافقت نامه‌سندن عبارتدر. طبیعی اثرلر غایت تکلفسز بولورلر. یعنی فکر وحسلر جعلی زینتلردن تمام عاری اوله‌رق، اوزلرینك طبیعی کوزلکلری نی بولسه یالغز شونك ایله‌گنه میدان تماشاغه قویولورلر.

معمافیه، طبیعیلك تزیینات ادبیه‌گه بالکل مانع‌ده توگلدر. بلکه اول زینتلر، اگرده جعلیت شائبه سندن، تصنعدن تمام پاك اوله‌رق محمود اکرم بکنك دیدکی کبی صحرالرغه، بلونلرغه زینت ورونق بیروچی خوش ایسلی چیچکلر قبیلندن کندی کندیلرینه حاصل اولور ایسه‌لر، طبیعیلکلری طاغندن آرتور، طاغندن سویوکلیراك طویولورلر.

طبیعی اثرلرنك ایك زور آیرمالری شولدرکه: آنلر، سطحی نظرده هرکمنك‌ده قولندن کیله‌چك قدر یکل کورنور، لکن نظیرلرن میدانغه کیترمك ایچون باشلانديمی، طاو کبی مانعلر، مشکلکار اویولشوب، اویولشوب آلغه چغارلر. نهایت عجزمزنی اعتراف ایتوگه مجبور اولورمز.

طبیعی یازمق ایچون ایك اشانچلی، ایك قولای یول: یازماردن الك یازاچق موضوعمزنی بیك نق تیکشرملك، جنتکله‌مکدر. چونکه بو وقت فکرلر، متفکربر ذاتنك دیکانی کبك، صاف برمنبعدن چقغان ایرماق قبیلندن کاغد اوستنه اوزلکلرندن آغوب کیته‌رلر.

خلاصه: طبیعی اثرلر میدانغه کیترملك هوسمز اولور ایسه، یازغان وقتمزده فکرمزنی قلمگه ایبارنمایوب، قلممزنی فکرمز آرتندن یورتورگه تیوشلیدر. شول وقت اثرمز شبهه‌سز طبیعی چغار.

اوشنداق، دائرهٔ اقتدارمزدن چیتکه چغوبده کندی ماهیتمز یعنی استعداد وقابلیتمز درجه‌سنده کورنمایوب، یاکه کورنملك اسناميوب اوزمزنی بیك عالی بر ذات ایتوب کورسه‌تورگه طرشمق وشونا

قلممزنی تکلیف ایتمكده طبیعیلكنڭ زور دشمانیدر. بناءً علیه موندی اورنسز تکلفلردن هر زمان براق قاچمق ایجاب ایته‌در.

طبیعی یازمق ایچون فوق‌العاده بر اجتهاد، سعی وغیرت لازمدر. بو حقده سلیمان فهمی‌بك:

«فرانسوز ادباسندن افاده‌سینڭ طبیعیلكی بله‌ن امتیاز کسب ایتکان «لافونتن» (*) اسلوبینڭ اول مزیت ساحرانه‌سن تأمین ایچون غایت مشکللك چکمش وصوڭ درجه‌ده طرشقمشدر. بو حقیقتنی ایسه اوزینڭ قول یازولری آچق صورتده کورسته‌در».

«طبیعیلكنڭ کوب زحمت ومشقتلر صوڭنده‌غنه حاصل بولغانلغی بیوك محررلرنڭ اعترافی ایله‌ده ثابتدر. جمله‌دن افلاطون، برکتابینڭ مدخلن یدی دفعه قلم تصحیحدن کیچرگانلگن بیان ایلمشدر». دی.

کذلك، فیلسوف شهیر غراف لیف تالستوی جنابلری‌ده یازغان نرسه‌لرن اونار مرتبه توزه‌توب یاکاغه کوچرر هم: «اثر، محررنڭ بالاسیدر. آتا بالانی نیندی آغرلقلر وقیونلقلر کوروب تربیه‌لسه محررده اوز اثرن شولای یازارغه تیوشلیدر» دیور اولمشدر. ایشته بوده طبیعی اثرلر میدانغه کیترمك ایچون بابتاقغنه آورلقلر چیگه‌رگه طوغری کیلگانلگن، هم شویله‌ده اولمق ایجاب ایتدیکن آچق کورستسه کیره‌ك.

کورگز، طبیعی یازمق ایچون چیکگان زحمت ومشقتلرن تصویر یولنده ترکلرنڭ ایڭ بیوك شاعرلرندن (طوغریسی داهیلرندن) محترم توفیق فکرت بك قلمندن شکایت قیلوب نی دیه‌در:

«اون بیش، اون آلتی یلدن بیرلی احترام قیلدیغم وهیچ قولمدن توشورمدیکم شول قلم، ظن ایتمه‌م‌که، میڭا نازلانغان شیکللی باشقه‌لرغه نازلانغان بولسون. آه! ای عصبی چوجق! شول کونکه

(*) بو ذات (١٦٢١) ده طووب (١٦٩٥) ده وفات ایتمشدر.

قدر هیچ اولماسه برگنه سطر یازو یازغانلده ترددلنمی، تارتـنمی وقوتلی قونگ اوچمیچه حرکت ایتکانگ بارمی؟ کیره‌ك نینديگـنه بر وقتلده سیگا مراجعت ایتدیسەم « اوف ! » دیـسلگ. حاضر سیـنگ شولای دیەر وقتکمی ایندی! »

« یه، نی وقت، سوبوکلم، نی وقت مین سیلدن شکایتسز، تکلفسز، مشکلاتسز بر یاردمگه مظهر بوله‌چقمن؟ نی وقت فـکرمـنگ حرکـتن، قلبمنگ حسیاتن، روحمنگ هیجان وتأثراتن استه‌یه استه‌یه ضبط ایته‌چکسگ؟ نی وقـت مینم سیگا وسینگ حقیقت وقدسیتگ ایچون کورـستدیکم حرمت ومحبتم ایچون میگا برر تورلی مکافات بیروب مینـی کامل ممنون ایته‌چکسگ؟ ».

منقحیت.

منقحیت، افاده‌نگ زوائددن پاکلغی یعنی لزومی قدر لفظلر وجمله‌لر ایله‌گنه مقصدنی آکلاته بلمکدر. مونی تأمین ایچون‌ده ایـکی تورلی نرسه لازمدر:

۱) قلمنی قولغه آلمازدن مقدم، تصویر قیلنه‌چق ماده‌نگ، سوـیلنه‌چك سوزلرنگ هر بر جهتن‌ده اساسلی صورتده توشنمك، بـيك نق جنتکله‌مك.

۲) یازوب تمام ایتدکدن صوکره سوزمزنی، تصویرمزنی باشدن آخر یاکادن تیکشروب چغوب آرتق کلمه وجمله‌لرنی یوق ایتمك.

افاده‌ده نیندی کلمه‌لر، نیندی جمله‌لر آرتقدر؟ سؤالنه سلیمان فهمی بك « اثرنگ جاننه، قوت وعظمتنه زیان کیترمیچه آلنه بلـکان کلمه‌لر، جمله‌لردر» دیه جواب بـیرگانـدن صوك شـول سوزلرنی سویلیدر:

«منقح بر اثر، غایت متجانس بولور. چونـکه آنگ هـر بر

کلمه‌سی، هربر جمله‌سی کندیسنك وجودن تشکیل ایتوچی جانلی بر-کیسه‌کی حکمنده‌در. بناءً علیه آنك بر کلمه‌سن و بر جمله‌سن حذف ایتمك ایك مهم بر اعضاسن کیسمك، اثرنی تمام سقطلامق دیمکدر.»

«حقیقی محررلر، بر شینك ابقاسی حالنده توگل، حذفی حالنده اثرنك جاننه زیان کیلوب، کیلماوینه دقت ایته‌رلر. هم اثرلرنده زائد اولدیغنه حکم ایتدکلری شی، گرچه حد ذاتنده قیمتلی بر اینجی‌ده بولسون، آتارلر. چونکه بونلر بلورلرکه: ماهیت موضوعدن طوماغان زینتلر آرتقدر. حالبوکه آرتق بر نرسه صنعتده دائما ضررلیدر.»

محترم محمود اکرم بك افندی حضرتلری‌ده منقحیتنك اهمیتن اوشبو روشده بیان ایته‌در:

«منقح اولماغان بر اثر ادبی، باقچه ایه‌سینك دقتسزلکندن، یالقاولغندن چوب باصقان منتظم بر باقچه‌غه اوخشیدر. أرباب طبیعت آنکا نظر قیلغان صایون تأسف ایته‌ر. تأسف ایتکان صایونده آنی سیر وتماشادن کوکللری صووندر.»

منقح بولمغان اسلوبکه مثال:

«زال تولی خلقلر رسملرنی قاریلر ایدی. رسملر حقنده محاکه‌لر قیله‌لر ایدی. ئلله‌ ی قدرسی شول رسملرنك کوبیه‌لرین آلو تیوشلی‌لکلرن سویلیلر ایدی. ایکنچیلری بلغار محررلرینك رسملری حقنده، آلارنك توسلری حقنده، ترجمهٔ حاللری حقنده سویلیلر ایدی.»

«انقراض» صحیفه: ٦٨.

ایشته بوعباره‌لر اکرده کیره‌گنچه تنقیح ایتلکان یعنی مونده‌غی فائده‌سز آرتق کلمه‌لر تمام تاشلانغان، الحاصل لزومی قدر لفظلر ایله‌گنه مقصد آکلاتلغان تقدیرده شول صورتقه کیره‌چکلر:

«زال تولی خلقلر رسملرنی قاری، آنلر حقنده محاکه‌لر قیله،

ثلله نیغدرسی شول رسملرنك کوبیه‌لرن آلو تیوشلـگن سویلیلر ایدی. ایکنچیلری (ده) بلغار محررلرینك رسملری، ترجمهٔ حاللری متنده سویلیلر ایدی».

مونك اوستنه، «سویلیلر ایدی» جمله‌سینك عینا تکرار قیلنووی ده اسلوبنك آهنگنی بوزه‌در. چونکه اسلوبنك آهنگنی صاقلاەق ایچون برنچی شرط تنوع بیانندر. اکر ده صوگغی «سویلیلر ایدی» اورننه «سویلاشه‌لر ایدی» یا که «فکریورتوشه‌لر ایدی» د یولسه اسلوبنك آهنگی بلـکه بر آز صاقلانغان بولور ایدی.

«طورمشمی بو؟» نی استثنا ایتدکدن صوکره، عموما قاراغانده عیاض افندینك رومانلری منقح واهنکلی توگلدر. بالخاصه «ایدی» لرگه بیك یش اوچراەه طوغری کیله‌در!

منقحیت‌دن محروملك‌گه ایکنچی مثال:

بر وقت مین، «مینسنوب»، کوکره‌ك صوغوب مین مین دیدم
دنیاده بولماس بر اش یوق، هر بر اش ممکن دیدم،
مونك اشدن توقتاتوچی بولسه کیتارمن براق
قاینك بارساك بر قویاش بیت، دنیا بیك ایرکن دیدم.
(دنیاده محال بر اش یوق، هر بر اش اوکغای دیدم
تگی اش شولاینك بولسون، وەت بواش بولای دیدم)

مجید غفوری.

آچـق کوروله‌درکه: شوشی قـوسن اچنه آلدیغمز صـوگغی بیت بتونلای زائددر. فائده‌سزدر. چونکه اولـگی بیتنك محرر:

دنیاده بولماس بر اش بوق، هربر اش ممکن دیدم

مـصراعی ایله دنـیاده محـال، یعـنی بولمی طورغان هیـچ بر اش یوق ایکانن بر قات آب آچق ایتوبگنه سویلینك صـوکندن طاغی بر آز عباره‌نی اوزگه‌رتوب:

دنیاده محال بر اش یوق . . . . الخ

بیتی ایله شول بر کره تمام آڭلاشلغان فکرنی تکرار قیله. یوق برده قلمن زحمت ایتدره وقاره اسراف قیله.

اوشبو توبانده‌کی بیتلرده منفح توگلدر:

یاقتره قالا. اورامدر،
قرلر، یاقن اورمانلر
طاولر، باغلر، باقچه‌لر
نورغه غرق بولغانلر.

آغار صو، طاتلی صالقون، صاف عجائب چیشمه‌لر، کوللر،
قواقلرده صایرار صاندوغاچلر همده بلبللر.

ع. ت.

چونکه بو بیتلرده‌ده اسلوبنڭ شدت وطنطنه‌سنی آرتدرو کبی آرتق بررر فائده‌نی تأمین ایچون هیچ بر خدمت ایتمه‌کاری حالده، بر معناده بولغان «باغ»، «باقچه»؛ «صاندوغاچ»، «بلبل» سوزلری تکرار ایتلکانلر.

موافقت

موافقت، افکار وحسیاتنڭ ایـلڭ منـاسب کلمه‌لر، ایڭ موافق تعبیرلر ایله افاده قیلنوویدر. چونکه بر فکر یا که بر معنانی آڭلاـتاچق تـورلی کلمه‌لر، متعدد تعبیرلر تـابلور؛ فقط آنلر آراسندن فکرگه ایڭ موافق بولغانی البت بر سیگنه اوله‌چقدر.

اوشبو مزیت، اوزینڭ صوڭ درجه‌ده مهم‌لکی ایله برابر غایت مشکلدر. چونکه مونی بحق تـأمین ایتمـڭ ایچـون کلمه‌لرنڭ اصلی معنالرن بلو اوستنه صورت اشتقاقلرن، هم اساس اعتباری بله‌ن یعنی اصلنده مدلوللری بر بولغان، مثلا: «انسـان، آدم، کشی.»، «گوزل،

یخشی، ئەیبت، یاراسی، آرو؛ یامان، ناچار، آلاما، یاراقسز؛ ماطور، کورکام، صلو، چیبەر، یەملی؛ بەمسز، چرکن»، «بیوك، زور، الــوغ»، «بالا، اوغ ل»، وســائر شونلر کبی مترادف لفظلرنڭ آرالرنداغی نچکه فرقلرنی تمام آیرا بلمك وهر برسینڭ ده محل استعماللرن آڭلاب یتکرمك لازمدر.

بو فرقلر بعضا شول قدر نچکەررلرکه: بولارنی کامل آیرا آلمق ایچون ایڭ بیوك ذ تلرغەده بایتاققنه زحمت چیگەرگه طوغری کیلور.

موافقتسزلك‌گه مثال:

پەردەدن چقدی، آچلدی یەیەشل قر هم یاپان
کیتدی ایسدی قاپقارا، قاپلاب یاطا طورغان چاپان.

ایشته کورگز! اوشبـو بیتنڭ صـوڭغی مصراعنداغی «چاپـان» تعبیری نیقدر مناسبتسز توشـكان. چونکه قـاره تون ایـله «چاپـان» آراسنده نیندی بر مناسبت ومشابهت بار؟

اصالت

اصالت، اسلوبلرینڭ عادی لفظلار، یەمسز تعبـیرلر؛ کیلشـسز سوزلردن پاکلغیدر. مونڭ ایچون‌ده قلبمزنڭ مستکره حسیاتدن، باراقسز فکرلردن تمام پاك اولارەق علویت کسب ایتمکلـگی لازمدر. چونکه، اوتکاند، هم بیان ایتدیکمزه کوره، فکر ایله اسلوب ایکسی بر شی حکمنده وتام بر ارتباط ایله بر برسنه مربوطدرلر شول حالده کوڭلمز تمام پاکلانمدیغی وقلبمزده کیرا گنجه نزاهت کسب ایتمدیکی تقدیرده اصالت بیان ممکن توگلدر. بو طوغریده بر ادیب:

«حسیاتلری سفلی، خیاللری پیس وچرکن کمسەلر نیندیگەده بر یرگه باروب طوتونسەلرده آنی لکەلەرلر، بلچراتورلر. اما گوزل

تربیه کورگان پاك کوڭللی ذاتلر ایسه اسلوبنڭ اصالت وممتازیتدن نیچوك بولساده صاقلارغه طرشورلر هم صاقلیده آلورلر. خلاصه: پاك ونجیب فکرلر ایله تربیه‌لنکان باشلارنڭ محصولاتی نی درجه‌ده نزیه ومرغوب کورلور ایسه، بوزوق کوڭللردن چقغان نتیجه‌لرده شول نسبتده چرکن ومنفور اولورلر. » دی.

قسقه‌سی: «انسان هر سویلگان یازا آلماز» دستورن هیچ خاطردن چقارمازغه تیوشلیدر. ذاتا، بعض بر شوندی فکرلر، شوندی کلمه وتعبیرلر باردرکه: بولای سویلشکانده عادیلك وکیلشسزلکلری بیك اول قدر تیزلك ایله سیزلماسه‌لرده کاغدکه انعکاس ایتدکدن صوڭره تمام کوز آلدینه کیلورلر. چونکه بولایغنه سویلنکان سوزلر آغزدن چقو بلن هواغه اوچوب غایب بولورلر وشوندوق اونتولوب بته‌رلر. حالبوکه کاغد اوستنه توشوب قالغانلری ایسه قیامتکه قدر کوز آلدمزده طورر، دائما نظر دقتمزنی اوزلرینه جلب ایته‌رلر. فی الحقیقه، یازمقدن مقصدمزده شول توگلمیدر؟

شول حالده قولغه قلم آلدیغمز وقت، کاغد اوستنه تصوراتمزنڭ فقط ایڭ کوزان، خیالمزنڭده ایڭ یخشیسنغنه عکس ایتدرمك وبولارنی‌ده بیك اصیل، ایك ممتاز بر اسلوب ایله‌گنه بیان قیلمق ایجاب ایته‌چکی شبهه‌سزدر.

مشهور بر ذاتنڭ دیکای کبك، اگرده افکار وحسیاتمزنڭ عالیلری ایله سفلی‌لرن بر برسندن هیچ آیرمایوبده جمله‌سن بردن تصویر وتحریر قیله‌چق بولسه‌ق، شبهه‌سزدرکه: همه حرکات وتحریراتمزده‌ده ابنای نوعمزگه قارشی اخلاق قانونینڭ امر ایتدیکی مقدس وظیفه‌مزنی اوته‌مدك دیمك اولور.

اصالت بیاندن محروم اسلوبکه مثال:

«جعفر افندی بو قدر کوب تاو کبك تورا طورغان کتابلرغه قا

راسه‌ده «زناء، لواطه چغاردیب قورقوب قاراماسقه باشلادی. هم کو-
ڭلینه بلغارلرنڭ (کوت) مسئله‌لرندن اوته آلماولری کیلوب بیك
عجبکه قالدی. هم‌ده ئلله‌بولار شوندی (کوتدن) باشقه‌نی بلمی طورغان
سفیل خلق میکان دیب‌ده اویلادی»

و:

«بولار همه‌سی‌ده شرح عبدالله نی بوناب، جوتاب اوز اسمن
اوستنه محرری «احمدجان» یا ایسه مؤلفی محمدجان، یا ایسه قد الفه
العبدالفقیر عبدالله بن فلان، دیکان کبك سوزلرنی قویار ایچون
باشین (کوتکه، کوتین) اورته‌غه کیترکانلر ایدی»

انقراض. صحیفه ۸۳

اوشنداق اوشبو توبانده‌گی بیتلرده‌ده اصالت بیان یوقدر:

خدانڭ اوزینه‌ده سجده قیلمی باشلاغاچ انسان
ملك‌لر ایتکاننچه باشلادی بونلر توگارگه قان
خداغه چن شریك قانقاچ صنم‌لر یاصاب آلتوندن
(که ممنون اولمادی الله بو انسانلرنی خلقدن)

مجید غفوری

چونکه بوصوڭغی مصراعی‌ایله محرر، جناب‌اللهه‌جهل اسناد قیله‌در

آهنك

آهنك، لفظلرنڭ تاوش جهتندن بربرسی ایله تمام متناسب
اوله‌رق گوزل صورتده امتزاج ایتلولرندن (طوقلولرندن)، جمله وعبا
ره‌لرنڭ کورکام تزلمکلرندن کیلکان بر لطافت‌در. شوندی بر لطا.
فتکه: اثر، موڭلی بر موزیقه قبیلندن، اوقوچی وتڭلاوچیسن غایت
متلذذ قیلور. برنچی دفعه‌ده اوك اوزینه جلب ایته‌ر. شوڭا بناء آهنك،
اسلوب ایچون ایك شایان اعتنا بر مزیتدر. علی الخصوص بو، منظوم

شعرلر ایچون صوك درجه‌ده ضروردر. شونك ایچوندرکه: «شعر، متفکر بر موزیقه‌در» دییولمشدر.

سلیمان فهمی بك:

«شعر ونظمنك بر وزنی بولغان شیکللی، نثرنك ده اوزینه مخصوص بر وزنی بار. درست، نثرنك وزنی، آهنگی شعر ونظمنقی شیکللی اوك پارلاق توگلدر. معمافیه حساس قولاقلر ایچون همیشه قابل حسدر.» دی.

محترم محمود اکرم بك هم بو حقده، تدقیقات ادبیه ایله اوغراشقان بر فرانسوز محررینك: «اگرده موزنی جدی بر بحث ایچنده لطیفه‌غه یول بولسه ایدی، تکللوچیلرغه قارشی: موفقیاتکزنی تأمین ایته‌سکز کیلسه قولاقلرندن طوتکز! دییور ایدك.» دیگانن نقل ایتدکدن صوك اوز طرفندن شول سوزلرنی قوشادر:

«فی‌الواقع، روحلر، تن ایچنده اولدقاری مدتده حواسدن بالکل آیرم اوله‌رق اش کوره آلمیه‌چقلردر. بناءً علیه باشقه‌لرنك روحلرینه القا ایتمك استدیکمز تأثیرلرنك گوزل صورتده تلقی ایتلمکاری ایچون، اول تأثیرلرنك اوته‌چك یوللرنده، یمان اثر قالدرماولرینه آیروچه دقت ایتمك لازمدر. حواس، روحنك قپولری حکمنده بولغانلقدن، صاحب خانه طرفندن کمال حرمت ایله قبول ایتلمك ایچون، البت، قپولرنك زورلق ایله قرلماوچیلقلری ایجاب ایته‌در»

الحاصل: تکللوچیلرن بحق اثرلندرمك ایچون، بر موزیقه‌نك تاوشلری نیچوك بر برسنه متناسب اولمق اقتضا ایته‌ر ایسه، اسلوبنکده مقبول ومرغوب کورلمسی ایچون شولایوق لفظلری، جمله وعباره‌لری برسی ایکنچیسنه غایت مطابق واویغون کیلمك لازمدر.

آهنکسز اسلوبکه مثال:

قوزغون قوزغونغه اوچادر،
قوزغون قوزغونغا أيته:
- قوزغون! قارنم بيك آچادر،
قايدا بيم بار؟ - ديب أيته.
قوزغون قوزغونغا جوابن
ايتهدر «مين بيم طابامن:
يشيل طوغايده ياتر
آلداب اوترگان باطر.»
كندر يگتنى اوترگان،
آلغان بوگرك آتينى -
بلدى بيزهنوب اوطرغان
اويونك يش قاتنى.

درمند. («شورا» دن)

بو بيتلر وضوحسزلق هم طبيعى توكللك ايچونك مثال بولورغه يارير.

بوقاريك صايديغمز مزيتلرنك جملهسنك اچنه آلغان، مكمل اسلوبكه مثـال ايچون‌ده عبدالله توقايف افندى حضرتلرينك «كوگل جيمشلرى» نام شعر رسالهسنكگى «آچى تجربه آوازى» سرلوحهلى شعرى گوزلدر. مونك بله برابر، اسلوبنك بار مزيتنيك حاوى بولغان مثاللرغه، كتابنك «ذيل» نك هم تصادف ايتهچكسگز. فقط دقت واعتبار ايله حركت ايتگز!

كندلك بو مزيتلرنك بـارسنك دهضيفى بردن حـاوى بولغان اسلوبكهده «نيك اويغاندم؟» حكايهسنى اوقوب چقسهگز بايتاق مثاللر تابارسگز.

ادیب محترم عیاض اسحاقی افندینڭ «آلدم بیردم» اسملی پییصه‌سینڭ برنچی وایکنچی پرده‌لرنده‌گی عالیه ایله ابراهیم آراسنده‌غی محاوره‌لرده، گرچه بیك منقح بولوب یتمه‌سه‌لرده، صحت، وضوح، طبیعیت، موافقت، اصالت، آهنك، کبی اسلوبنڭ کوبراك مزیتلرن احتوا ایتکانلـکدن کوزل ومکمللردرلر. شولوق مذکور محاوره‌لر بایقاـقده عالی فکرلر وهیجانلی حسلر ایله‌ده طولی بولغانلقدن، بو طوغریده هم مثال اولورغه لائقدرلر.

ذیـل

الله اکبر!

بو کون قربان عیدی کونی. بوکونلرده یریوزینڭ هر طرفنده‌غی اوچ یوز میلیون مسلمانـنڭ یوره‌کلرندن چققان «الله اکبر» طاوـشلری دنیالرنی یاڭغراتب عرشکه آشمقده، بوکونلرده مـکهٔ مـکرمه وعرفاتده، دنیانڭ هرطرفندن جیولغان تورلی توسده تورلی تـلده، لکن بارسیده بر ایمانده بر اعتقادده اولان یوز مڭلرچه حاجیلر بر آغزدن الله اکبر قچقروب، عربستانڭ عظمتلی طـاو طاشـلرینی یاڭغراتمقده، بوکونلرده جمیع مـؤمن مسلمانـنڭ کوڭـلی یخشی‌لق، لطف، مرحمت وشفقت حسی ایله طولمقده، بوکونلرده هـر کم اوز قولندن کیلـگانچه ایزگولك ایتارگه طرشمقده‌در. بوکون موڭلی طاوش ایله بر آغزدن تکبیر أیته‌رەك، گروه گروه مسـلمانلر بـتون اورام

طوتروب عیدکه بارالر. امامارنلڭ مؤثر خطبه‌لری، وعظ ونصیحتلری جانلرنی أریته، کوب کشیلرنڭ کوزلرندن ایمان نوری ایله قاتناش یاشلر آغا.

عیددن صوڭ زیارتکه، نیچه بوونلردن بیرلی آتا بابالرمزنڭ وقرداش روغلرمزنڭ سکونت وابدیتکه کوملدیکلری وهر برمزنڭ تیزدن شونده کومله‌چکمز منگولك یورتمزغه باریله کویا دنـیا ایله آخرت، ابدیت ایله زوال وفنا آره‌سنده یالغز آرشون یارمغنه طو- فراق قالوب بونده ایکی دنیا بربرسینه قاتناشورغه یاقنلاشه. انساننڭ فکری بر مینوت اچنده ئالله نه قدر نرسه‌لر اویـلی، کوڭلی نچکه‌ره، کوزندن یاشلر طاما. بو دقیقه‌لر انساننڭ الوهیت نوریله طوتاشقان دقیقه‌لریدر.

زیارتدن قایتقاندن صوڭ اوزلرنچه کیونکان یاصـانغان اـولوغ کچوك بتون عائله خلقی‌نڭ بر طابن تیره‌سینه تزیلوب چای اچولری دنیاده اڭ لطیف منظره‌لرنڭ برسیدر. بر یوزی ایله عرش اعظم آره‌سنی طوتروب بتون طبیعتکه سکونت بیـرگان «الله اکبر» طاوشی بونلرنڭ‌ده هر قایوسینڭ قلبلرینه کرگان. هر تورلی کرلرنی یووب طازارتقان. یخشی‌لق، محبت واخوت حسی ایله طوترغاندر.
الله اکبر! نه عالی سوزلردر. بشریت کسب کمال ایتدکجه بو سوز- لرنڭ قارشوسنده تز چوکمکده، علوم ومعارف ترقی ایتدکجه بو سوز لرنڭ معناسی یخسیراق آڭلاشلمقده‌در. بتون کائناتـنڭ مبـدئی ومنتهاسی اوشبو سوزلردر. نه بختیاردر اول کشیلرکه: الله اکبر ایله طوغالر، الله اکبر ایله أوله‌لر وحیاتلرینڭ اڭ مهم نقطه‌لرنده، کینه «الله اکبر» ایله روحلرن قوتلندره‌لر!

«وقت». (۳۶۳) نومردن

معراج

بارتی تون بولغان چاغنده کیتدی مکه یالطراب،
نورطوتاشدی جیرگه کوکدن، ایندی نوردن بر براق.
حضرت جبریل بشارت ئه یله‌دی دیب یا رسول!
حق تعالی حضرتی تعیینلدی بو کیچ وصول.
منتظرلر لامکانلر، بار ملائکلر سیڭا،
عرش اعلا کیلدی آطلانساڭ آیاغڭ آستینه
صادر اولدی شول وقتده حقدن امرکن، فکان،
شوندی ایزگی جوك بله‌ن عرش اولدی کوکلرگه روان

دنیاده هر نرسه‌ده اوز اصلنه برئه‌یله‌نه،
آشدی قدرتله سماونقه بوکیچ قرآن یده.

بحر وحدت آستی ئوستکه کیلدی شونده قاینادی،
بتدی، محو اولدی زمین همده زمانه قالمادی.

قالمادی صورت باری تبدیل ایتلدی معنی‌غه،
ئه‌وریلوب معنی‌غه دنیا، سجده قیلدی مولی‌غه.

کوردی الله‌نی پیغمبر، سجده قیلدی، باش ایدی،
اوشبو جیر بولدی بتون مسجدلرئده مسجدی.

بولدی صف، صف قیلدیلر سجده ملائکلر باری،
جمع اولوب‌هر بر نبی موسی وعیسی جانلری.

بولدی ظاهر؛ بلمدیلر، جیر یوزی منکرلری،
مونده عبدیت؛ عبادتڭ الهی سرلری.

اوتمدی کرپك قاغوبده کوز آچوب جومغان زمان،
مکه‌گه ایندی، فراشی جبجلی ایردی همان.

نه صاتاشمق، نه گمان بو، نه خیال، نه توش ایدی،
بر المی واقعه، معجز وسرلی اش ایدی.

ع. توقایف. («شورا» دن آلندی)

«طورمشمی بو؟»دن

کیچه یاغمور طوقتاغانغه، بو کون قویاش بیلك کوبدن بیرلی شول دنیانی یاقترتا آلماغانی اوچون، شول کونلرنك قصاسینی قیلغان کبی، یایسه آنك یاقتیلغدن پرده بولوب قاپلاب طورغان بولوطلری. جیگگانگه، «جیگگو بەیرەمی» ایتکان کبی آنك دنیاغه صیەی طورغان یاقتیلغی، هر قاراکغی نرسەنی یاقترتا طورغان نوری برله بتون نرسەلرنی یومشاقغنه ایتدروب قوچاقلاعان، بتون دنیانی نوری برله طوتورغان ایدی. آنك یەم یەشل قرلرغه، موگلی قورقنچلی اورمانلرغه، صوزلوب یاتقان یالتراغان صولرغه کوز قسولری، آنلرغه تورلی معنیلر آگلاتا طورغان یلمایولری، یاشل قرلرنك، چەچەکلر برله بیزەلگان بولونلرنك، هوالی اورمانلرنك آگا قارشی باشلرینی آقرتلغنه اییوب، آگار قارشی نفیس ایسلری برله سلام یبەرولری؛ قر طورغایلرینك شول سلاملرنی آلوب تیزرەك مراجعەسینه بیرورگه آشقغان کبی جرلی جرلی، بوردولوب بومالانوب قویاشقه تاب اوچولری؛ آللی گللی توسدەگی کوبەلەکلرنك حتەه کبی یومشاق قاناتلری برله شول صاف هوانی یاشللی، صاریلی، قزللی، آللی یولدزلر برله بیزەگلەولری؛ تورلی بال قورتلرینك ماتور طاوش برله قزولانوب، بر چەچکدن ایکنچی چەچکگە کوچوب بال جییولری همەسی بو کونگە بیلك زور بەیرەم توسی بیرە، بو کوننی عادی کونلردن آیرا ایدی.

آوللرنك اوراملرندەغی یاشل چیرەملرندە بر طوقتامایینچە آلا آط، قویان قوروشی، آط قاراغی اویونلرینی اوینی طورغان بالالر.

همده یاشل چیرەملرگه قورصاقلری برله صوزلوب یاتوب، یلنڭ ما طورلغندن یاخشیلغندن شادلانوب ایسکی یللرنی، ایسکی اشلرنی، آوللرنڭ یـــلخولرینی، آطـــلرنك ئولولرینی، قـــازنا ایچون ئەیبرلر صاتلولرینی، صالدانقه کیتولرینی سویلەب ایسکی خاطرەلرینی یاڭارتا طورغان آغایلر؛ اوراملرده کتوکتو طاوقلرنڭ ئەنەچ افندینڭ کاماندا‌سی آستنده صوزوب صوزوب قرلاولری؛ ئەتەچلڭ، آولنڭ باشقه اورامدەغی ئەتەچلر برله قچقرشوب سویلە ـ شولری بومنظرەلرنی طاغی ماتورلاتا، آثار طاغی کوبرەك معنی بیره ایدی. میندە شول ماتورلقغه حیران قالوب، شول ماتورلقدن لذتلەنوب اوزاقغه قاراب طورغانڭ صوڭنده ئەبیلرگه بارور اوچون ترانتاسنی مایلاب آط جیکەرگه طوتندم. آطده بوماتور کوننڭ عادی برکون توگل ایکانلـکینی بلکان کبی، شول ماتورلقنڭ ئلله نیـندی طولماغان بیرینی حس ایتوب شونی طوترور اوچون کبی بیك ماتور ایتوب کشنەب یبەردی. صاف هوا قالتراب کیتوب آطـنڭ کشنو طاوشی قلاقلردن کیتەرگه اولـگره آلمادی، آولك طاغی هرطرفدن جواب کشنەوی کیلدی. آط مینم جیکەرگه ماتاشقانیمه التفات ایتمەگان کبی طاغی باشینی کوتەروب طاغی کشنەب قویوب، شول کشنەولرده ئلله نیندی وعدەلر بارکبی آیاغی برله طپرچنوب کیتەرگه تلەگانینی بلدرته باشلادی. میندە اوطروب چغوب، قویاشقه قارشی شول ماتور قرلر اورمانلر آراسدن، یومشاقغنه بوگرتگان ترانتاس سلـکنووی برله ئلله نیندی اویلارغه چوما چوما ئەبیلرگه کیتدم. آولنی چـقدم، یاشل ایگونلر اچندن دیڭزدن یاروب بارا طورغان کیـمه کبی شـول یاشللـکنی قارا آطم قارا آربام برله یاروب بارا باشلادم. قرنـڭ حوش ایسلری، مینی قارشی آلور اوچون حاضرلەنگان کبی قوشلرنڭ آرکیستەرلری، مین اوتکانده ایکی طرفدنده آشلقلرنڭ باشن ایيوب

میڭا سلام بیروب قالولری مینی تمام ایسرتدی. مین اوزمنڭ شاد-لغیمه چدی آلماینچه، اوزمنڭ کیفنی نرسه‌گه صرف قیلورغه بلمه-ینچه شول شادلق ماتورلق عالمنده یوزه ایدم. ئلله نیندی برسندن برسی ماتور فکرلرگه چوما ایدم. شول فکرلرنی، شول فرضلرنی حقیقتدن آیرماینچه لذتلنه ایدم. مونه طاغی آط کشنه‌ب یبه‌ردی. مین برقودن اویانوب کیتکان کبی بولوب آلدیمه آرتیمه قاری باشلادم. کوکدن توشکان کبی کوز آلدمده فرانسوز کولمه‌ک، فرانسوز یاولق، آب آق اویوق چاباتادن بر خاتونغه یتکاننی، آنڭ مینی اوزدرور اوچون قریغه باصقانینی کوردم. مینم بتون اعضالرم هرکتکه کیلدی. ئلله نیندی زور بر اش کوتکان کبی بیتلرم قزارا، قوللرم قالتری باشلادی. خاتوننڭ طوغرسینه باروب، مڭ تورلی فکرلرگه کوملوب خاتونغه طوب طوغری قاری باشلادم. خاتوننڭ ماتور توسلی طازا تنلری مینم کوڭلمده طاغی ئلله نیندی فکرلر اویاتدی. اولده طوب طوغری قاراب نیدندر کولدی. مین ایرنلرمنی قیملداتوب ئلله نی‌ده‌یتمه‌کچی بولدم. ایرنم قیملداتمادی، آوزمدن سوز چقمادی. مین باشمنی آسکا قایروب قاراب اوزا باشلادم. کوڭلمده: « اوطروری چاقریم، فلان ایتیم، توکان ایتیم » دیکان مڭ تورلی فکرلر یوری باشلادی. لکن برسنده میدانغه چغارا آلماینچه همان براغایه باشلادم. قز، مینم کوڭلمده‌کی بتون فکرلرمنی آڭلاغان کبی، مینم شول بولدقسزلغمدن کولگان کبی شارقلداب کولدی. مین قز اردم. میندن کولووی اوچون آچووم کیلوب آطنی صوغوب چابا باشلادم. لکن طاغی باشمنی بوروب قارارغه طوتوندم. قز کسه‌سندن یاولق آلوب سلکی باشلادی. مینده طاغی غیرتلنوب، آطنی صبرلاتوب قزنی کوته‌رگه قرار بیردم. لکن قز یاقنلاشا باشلاغاچ طاغی ئلله نیندی قورقو فکرلری برله، طاغی آرتیمه قاری قاری، طاغی قزنڭ کولو-

لرندن خورلانا خورلانا کیندم. شول اوچراشومینم کوڭلمنی قرق تورلی فکر اویاتدی. بردن شول قز برله سویلەشەسم اوی-لماش-اسم کیلووی بتون باشمنی قابلادی. شونڭ برله برکوك قورقو فکری، «کشی کورور، کشی ایشتور، یامشی توگل» فکری صوغشا باشلادی. شونڭ اوستینه قرارسزلق همده قزنڭ کولوودن آچو کیلو قوشلوب مینم باشمنی زور صوغش آچلدی. شول فکرلرنڭ ایڭ صوڭنده اوزمنی اوزم شلتەله و اویی، اوزمنڭ شوندی فرصتدن فائدەلنه بلمه و اویم قوتلنوب، اوزمنی اوزم: «سین نیندی یکت، سین نیندی یاش! سین قای وقت یکتلك‌نڭ، یاشلك‌نڭ لذتینی کورەچکسڭ» دیب شلتەلی باشلادم. شونلرغه جواب تابا آلماینچه: «ایکنچی طوغری کیلسه بولای ئالدرمام.» دیب اوزیمه اوزم سوز بیروب، اوزمنڭ شول ناچار حالمدن چغار اوچون کبی آطنی قاولی باشلادم.

مونه بییك طاو اوستنده ئەبیارنڭ بالتراب یاتا طورغان آولی کورندی. مین بایاغی فکردن تیزرەك قوتولور ایچون تیز تیز آولغه آشغا باشلادم. موڭغنه طورا طورغان جیل تکرمەنلری، یەمسز اویلارغنه اویلانا طورغان طاشلر برله طولوب بتکان زیارتلر یاننندن اوتوب آولغەده کردم. تگی فکرمنی آولنڭ طشنده قالدروب، ایسکی‌گنه موڭغنه یورطنڭ قابقاسنی آچدم.

عیاش. ۱۵ نچی ایون (۱۸۹۵) نچی یل.

امیدسزلك.

(«وقت» نڭ ۶۲۰ نچی نومرندن)

تنده جانم چق‌ده تکریکه یونەل، بار، قایت کیری!
کیتدی جانلر آزغی هم قایتدی استبداد کیری.
کولمه سینده بو بوزوق دنیاغه قارشی تا ابد
ای قویاش! مەنگوگه چقمه، بول قارا طاب، بات کیری.

باز باشی دیب باشنی قالقتما گز ای گل غنچه‌لر!
بل بانارسز؟ جیر حاضر یالقتلی استبداد جیری!
قالماسون دوستلق، محبت، چن سویوشمك دنیاده
بو جهتملر، توگل شیرین ایله فرهاد جیری.
ترك خدمت أیله‌گز اوتکن عقللر سز دخی
برده طوغماسلق بولوب بات، سینك استعداد کدری.
سزده ای مهلك مرضلر اورنگزنی طاشلاگز
پارچه‌گزنی مشتملر، قایتدی استبداد جیری.
سزده مظلوملر گروهی، حق اوچون قول صوزماگز
تیك قیامت کونکه قالدی حقلری استرداد کیری.
عیش، عشرتلر، موسیقه، تانسه‌لر، اوینار کولو
پارچه‌سی بتسون حاضر جیر چونکه تیك فریاد جیری.
ای قام سین حقنی یازما، کوز بویا، بوق - بارنی باز
بو ملی صوك طوغری اشعارنی یازوب انشاد جیری؟!

قطعه

(دورتنچی یلغی «شورا» نلك ٥ نچی عددندن)

قایغو - زور دیمگز توگلمر -
یه‌ش بلمن توگلور، بته‌ر.
قورقه‌: «شادلق، قایغو کورگان
ته‌ر عمر» اوزلور اوته‌ر.

آنا

«تولقن» ممس

(«شورا» دن آلندی)

ئەرى مسكينكايم باشون توگه
باشقنابى قربوب تربنه.
مەڭگى يورتقه كوچەم بالام ديب
ضعيف قولى صيبى يوزيده.
قالاسن بيت قرم در بالعرك
كوچه سينلمن شفقت ديڭگرى
سيندك كوزدن حاضر ياش اوزاماس
طامتار بولور بو كيلك هير يوزى.
حاضر سيكا كولـگان ياقتى يورلر
قاپقارانغى بولور بارسيده،
اچك يوشقان صابون يووانرغه
سوكلى ايكاك برلماس قارشيده.

حوا يوركى

بو آيندك (حرال آبى) سبگرندنه ميكا يكرمى اوچ ياش طولوب يكرمى دورتده كيدنه. يكرمى اوچ يل.. يكرمى اوچ يل عمر اوتوب كيتكان.

يارب! نيقدر حيات يوغالمان . . . بو عمرده مين نيشلادم؟ نى كوردم؟ نى اوقودم؟ نى سيزدم؟ نى اشلەدم؟ نى بتردم؟ كەلگه نيـدەى فائدەم بولدى؟ نى حاصل ايتدم؟ نرسەم بار؟ نيمدى بولدەمس؟ . . كوزلمر طولقورلادا. كوزلر ياشلەنه، گوده تترى . .

«. كس»

ایبداشیمه.

(«وقت» غزته‌سینک ۷۴۲ نچی نومرندن)

سین حاضر اویلیسلک.

نی نرسه؟

ـ آنسی باری بر ـ نیگنه اویلاما.

مثلا:

ـ قش اوتدی . . . دیسلک.

سینک کوکلکده أیتکوسز بر اچ پوشوطووا. ایندی تابلوی ممکن بولمغان برنرسه‌نک یوغالغان شیکللی کوکرا گکده بر اوکغایسزلق، تارلق حس ایته‌سلک. نی نرسه یوغالتدک خاطرکده یوق ..

مونه خاطرکه کیله!

«اوتکان» نی یوغالتقانسلک، .

اول قالغان، سین باراسلک . .

سین آنی قایتوب آلا آلمیسلک، اول سینک آرتکدن کیله آلمی سین ایله‌نوب قاراب طوراسلک . .

أنه بیت آنده سینک نی حدلی یاقتی امیدلرک، شاد وسوینچلرک قالغان! آلار آنده یانوب بتکانلر، کوللرین بیل طوزدروب قـایسن قایده طاراتقان . . .

سین بیت بر وقت ترکلك، فعالیت، محنت بـله‌ن طولی ایدک؛ سینک کوکلك اوزندن اوزی یانا طورغان غاز کبك یالقونلانوب یاقترتوب طورا . . . اوچسز قریسز شادلانا سوینه طورغان ایدی.

مونه حاضر تون اورتالری. سین بولمکده یالغوزغنه، ترزه پرده سی آراسندن قاراب طوراسلک . . طشده آی یاقتیسی . . قـارنک توسی کیتکان . .

أنه قارشی طاوده کیساك کیساك قارا یرلر کورنه . . آلار قار

آستندن چقغانلر . . ابا کلرینه طابانوب، آیغه قاراغان کویی قایغو-
روب اوطورغان توسلی کورینه‌لر. آلار تیك اوطورمیلر . . جرلیلر
مونه سین طڭلیسك: آلار سینك «اونکان» کنی جرلیلر. «اول محبت،
اول شادلق، اول یاقتی ترکلك، یاقتی کونلر همه‌سی اوتدی همه‌سی
قالدی . . .» دیلر.

سین اشاناسك.

– شولایدر شول . . دیسڭ.

آلار قوللرین بوطاب ئلله قایده کورسته‌لر . .

سین البته آلارنی آڭلیسڭ.

– قارا، قایده سینڭ ئلوککی محبتڭ! دیلر. سینڭ خاطرڭده
ایچ: «ئلوککی محبتڭ»، خیالڭده قالغان نفیس قوللر بلن ماطور
آیاقلرین تیك صوزوب تیران یوقیغه کیتکان روشده، نیچك اوزینك
کچکنه‌گنه قبرنده یاطا . .

آنی اویلیسڭ. اول ایندی یوقلاغان کوینچه‌گنه ایرنلرین
مرکتلده: «مین بتدم . . .» دی، کوزلرن آچمی . . .

سینك خاطرڭده ایچ: بر وقت‌سز، آنك بلن،قوتروب قاینی
طورغان دولقنلر آراسنده چایقالوب کیمه‌ده بارا ایدڭز . . دولقنلر
سزنی بر قوبن توشروب بر یوغاری آطوب ئلله قایده ایته ایدیلر..
اول سیڭا صریشا، ایرنلری تتری . . باطاردن قورقا . . سین آنی
طنچلاندررغه طرشه‌سك «قورقمه، ایکی کوزم، باطارغه بیرمه‌م. . .»
دیسڭ.

اول وقت سین آنی صاقلادڭ، باطرمادڭ. . حاضر تررزه پرده-
سن قابلیسڭ:

– مین سینی عمرم بویی صاقلار ایدم . . . دیسڭده کیلوب
اورنیڭه آواسڭ . . .

لامپا کنڭ مایی بتکان، بولمهڭ قارانغولانا . . . سینڭ کوزلرڭ یومغان . . اوتنڭ کیه‌وگانلـگن چاه‌الاب سیزوب طوراسـڭ. حاضر سینڭ ذهنڭ آداشا: گویاسینڭ کوکلـکنڭ ضعیف بریاقتیلق برچانقی سونه، گویاسین اوزڭ سونه‌سڭ . . . قولاق توبکنڭ کمدر: «ئیو، سین سوندڭ، سیننڭ ایندی چانقی یوق . . .» دیگان کبک بولا.

سین اشاناسڭ: «ئیو، سوندم!» دیسڭ. سونگان بولاسڭ . . .

* * *

مونه ایرته بلن طوردڭ . . چای یاننڭ آرتق اوزاق اوطروب ماتاشـمیسڭ. ترزه‌کدن کرگان قویاش یاقتسی سینی ئاله‌نیشله‌توب شایارتوب بیاره. .

کیچه اویلاغانلرکنی ایسـابله‌ب بولمه‌کدن چغاسڭ . . اورامده طورمش حیات. . قاینی! قویاش، یاقتسی بلن کوزلرنی قامشدروب اوینی، جلتنا، قزدرا، قارلرنی ئریته . توری بردن صـولر آغزا ـ اورئالقنی قایناتوب چغارا! . . کشیلرنی جانلی، کوکللی، شاد یاصی، عادتدن طش ماطور کورگازه...

سین بر وقت کولوب یباره‌سڭ! اوزکدن کوله‌سڭ البته . . .

ـ سوندم ایمش! مونه خوجه نصرالدین! برده سونه‌دم ـ یانام! یالقونلاب یانام! یاشاسون طورمش، فعالیت! یاشاسون حیات، محبت! همه‌سی آلغ! دیسڭ.

شول وقت سینڭ بتون کوکلڭ ئاله‌نیندی یاقتی فکرلر بلن طولا. صاف هوانی لذتله‌نوب صولیسڭ، اوزکنی بهادر کبک کوچلی حس ایته‌سڭ.

ـ مین ئلی حاضرگنه چنلاب یاشی باشلیم! دیسڭ. ـ ئلی مونه اوله‌نلر یاشـارسـون! آغاچلر یاپراق یارسـون، چه‌چکلر آچلسون، قوشلرده صایری باشلاسون. .

ـ مای قاب! دیگان ایبداش. .

ش. ك.

امیدکه.

(دورتنچی یلنی «شورا» نك ٢ نچی عددندن).

ای امید سیکا اشانوب کوکلمی بن برکته‌م
اضطرابقه طوتما باش دیب مسلـکمنی نق طوتام
طا پنا اول یالوارام مین باشقه مسلك طوتمادیم
بار تلاك میدانغه چغار آزغنه سین طوقتادیم
ایتماس ایدم اوشبو سوزنی ایتدروچی سیکگنه
برده وعده قویماس ایدم طالپنوچی کوکلمه.
بر ماتوردای جلب ایته‌سك بورغالانوب سلـکنوب
کچکنه‌دن اوسدم ایندی وعدکه بن کوز تکوب.
مصقل ایته‌سك، امید، سین ئلنی بکا باقمیسك !
وعدکی هیچ اوته‌مسدن آیاق آسقه تایدیسك
بلدم ایندی بار سرکنی هیچ بکا کوز صالمیسك
وعدلرك باری یالغان، بارکشینی آلدیسك.

یعقوب آیسانف.

. . . . می؟

بارمی حیاتك صفاسی
هیچ مشقت اولماسه،
جان تله‌گان اش بولامی؟
تننی غیرت اولماسه.
نفسی ایچون کم بوتالور؟
طولقوننی حیاتك،
دنیا برلن تارتشوده ـ
تـه‌من، لذت اولماسه.

سعی عبث، اجتهاد جیل
هر اشڭە بل طوغان!
گرچه ثبات هم تحمل
آنڭ مسلك اولماسه.

قوزغالورمی؟ بر کشی‌نڭ
کوکرا گنڭ شوق، درد
قزدیروب قان آه واه! ایدن
ارزو مقصد اولماسه.

بل صوفیلر تونله طوروب -
ایله یورمیدی طاعت؟
کرچه امید باغچه‌سنڭ
وصل جنت اولماسه.

تاغی راحت، اوسمی گللر
طاڭڭ جیللر ایسماسه،
بنڭ بویله آغلاماسدم
اچڭ حسرت اولماسه.

مسم اولك، کوڭلم سونك
اولمایورمیدی دائم؟
وصل دلبر آرزوسی هم -
ده محبت اولماسه.

توکەاس ایدم کوزلرمنڭ
قانلی تامچیسون بیله،
یورا کمڭ قاطی منجر
هم جراحت اولماسه.

اشعاریمه یازماس ایدم
مجبور ایتمه‌سه اول بنی،
خائن کوزینڭ اوقلاری ـ
زور . . . کت اولماسه.
قایدی قلبمه نتیجه ـ
ۀ عشق: «آتش پاره»
جسمم هلاك، جانم ویران ـ
اولدی، شفقت اولماسه!

طریف البشیری.

اچ پوشو

(دورتنچی یلغی «شورا» نڭ ۳ نچی نومیرندن)

اوزله، صزلا، آغلی کوڭلم، قان آغا یاش اورنینه
قایقانم اوط، طوماقانم اوط، اچکه‌نم آغو بولا
بلمیه‌ن هیچ، کرمیدر حس، آڭلامیم نیك اچ پوشا؟
سین بوول، چنچل، آغو ایچ دیب میڭا شیطان قوشا.
سین، نی کورمه‌دڭ جهانده؟ نیلدی زحمت چیکمه‌دڭ؟
طورغانڭ انسانده محنت بار یونه‌ل، کی چکمه‌نڭ!
نی قدر کورساڭ مشقتلر مقدم بیزمه‌دڭ
قیل دعا اوت بر صبی نیك بینڭل اولسون بیزمه‌نڭ!
مقلغی منگوگه باتقان، وحشی تولغان دنیادن
بار ئه‌نه اوط یا، صرغه ترش! مه پچاق ئول سین نادان!
انتحار اسلامده یوق دیب بر امید ازلی کوڭل
«محنتن حسرتن کور» دی، عمر کیچوب کومل

مین شو کون صبی طوام دنیاغه باشقه روح بلهن
باش ایبهم، قرآن اوقیم، ماطاشیم باریوق بلن.

قیام‌الدین یولداشف.

سویگه‌نگنی مین قوچام دیب دشمانم کولسگان بولا،
بلمی جاناش قایغوسی هر کیچ قوچاغمده قونا!

ع. ت.

سلطان عشقندن.

سلطان محمد «ابرا» نی (قزنك آدی «ابرا» ایدی) اوزینك چادرینه آلوب قایتدی وآولاقده قالارق آنك لطیف طاوشلرن طڭلاب متلذذ اولمق ایچون چادر تیره‌سینه هیچ کیمگه کیلماسکه، کشی، ات، قلچ وقورال طاوشلری ایشتدروب اوزینك راحت وسعادتنی بوزماسقه امر ایتدی. شونك ایچون‌ده بتون لاگیرده بورغی، بارابان، موزیقه طاوشلری تمام کیسلوب لاگیر سکونتكه چومدی.

طونوق‌غنه اوت ضیاسی ابله یاقترتلغان چادرنك اچنده، گوزل روم قزی یومشاق مندرلر اوستینه طایانوب استراحت ایته. استانبول نی ضبط ایدوی سببلی صوڭره «فاتح» عنوانی آلغان وبتون جهاننی ضبط ایدرگه اوزنده قوت بارلغن حس ایته طورغان سلطان محمد بو گوزلنك قارشوسنده تز چوکدیکی حالده:

— ای لطیف چیچك، گوزلکده دنیاده سنك هیچ برنظیرك یوق در، بن آزیاده، یاوروپاده وافریقاده کوب گوزللر کوردم، فقط، هیهات، سڭا نسبة آنلر هیچ برشی دگلدرلر، دی. ابرا — ای مغرور سلطان، یاڭلشه‌سن، سوزلرك درست دگل، بن بك عادی فقط ناموسلی بر قزمن.

سلطان — یمین ایدوب ایته‌من‌که، سن هیچ شبهه‌سز، دنیاده‌غی خاتونلرنك اڭ گوزه‌ی، اڭ لطیفی سن، بتون دنیانك گوزللگی، سڭا

جیولغان، سنك بر باقیشك انساننی سعادت دكزینه چوموره سنك بر باقیشك بنی بتون قوت وشوكتلرمنی؛ مال وثروتلرمنی، غالبیت مظفریتلرمنی ودها طوغروسنی ایترسهك خلقمنی اونتورغه مجبور اینه.

ایرا ـ ای سلطان، یوره‌گمنی آچده طوغروسنی أیت، سنی بكا قزقدرغان نرسه بنم گوزللگم وبنم قیافتم دگل، بلكه اورتنك مطوظات نفسانیه‌كدر. چیچكلردن بال ایموچی قورتلر كبی سز ایرلرنك مقصودلری پالـكز شوندن عبارتدر. سنك سرایك هر تورلی ملتدن اولان قزلر ایله طولو وآنلر هیچ شبهه‌سز بندن گوزلدرلر، ای سلطان، كیت شونلر یانینه. اونوت بنی، بنم كبی شمرتی، گوزللگی وبایلغی بولماغان بر قزنك عشقنه اسیر بولما، احتمالكی، سكا بویله سویلرگه هیچ كیم جسارت ایتمی طورغاندر، فقط عفو ایت، بن سویلادم.

فاتح كریمی

دیكمگزده

(«شورا» مجموعه‌سینك ۴ سنه: ٦ نچی عددندن)

قویاش توشلـكدن بایتاق آووشقان ایدی. كوك یوزی آچیق، هوا صاف وطن بولوب، جیل ـ داولدن اثرده یوق ایدی. بیدالـكه‌نلرن زور قوش قاناتلری روشنك قایورغان كیمه‌مز اورندن قوزغـالوب، طن وشوما دیكـگز اوستندن كون بـایوش یـاغینه قـاراب، غیورانه یوللاندی. كیتدك. صاو بول، ساحل!

بز آلغه كیتكانصاین آرطمزده‌غی شهر، لیمان وآنداغی كاراب، بارژا، قلله وبیوك مورچالر بیرگه باتـا باارلر؛ آلار اوستینه قـاره كوك طومان حاصل بولوب، اوتكان هر بر مینوت شول طومانني قالونایتا وآنداغی قاراچقللرنی برم ـ برم یرگه چومدره بارا ایدی.

نهایت آلار کوزدن بتونلای یوغالدی. تیره یاغمزده بر یاقدنن ایگی چیگی کورنمگان کوگلجم صو ایله ماوی کوکگه باشقه بر ئه‌یبرده قالمادی. کویا بتون کائنات صو بلەن کوککن عبارت ایدی.

کوزنی قای یاقغه یونالدرگاننده‌ده نهایه‌سز صو همن ایلك «جیتز خیسال» ده آرغی چیگنه باروب ایریشه آلمه‌اسلق درجه‌ده نامتناهی کوزولگان فضاغه باشقه بر نرسه‌ده اوچرامی ایدی.

دنیا طن وساکن. کون کیچوگه. قویاش دیگگز آرطینه باتا؛ صو اوستی غروب آلدنن بولا طورغان «قزل اوط» توسندن قاره صاریغه، نهایت طومانلی قاره‌غه ئه‌یله‌نه باره. غروب وشفق چاقلرننغی ماطور، موك وشعری منظره اورنینه، آدمنك روحینه ایسکنچی نورلی تأثیر ایتن طورغان قوی قاره وسرلی صمان کورنش طووا. ییل‌که‌نمزده‌گی، بتون صالمری یکرمیگنه بولغان، یولچیلرمز آقرن-آقرنغنه اورونلاشوب آچیق کوك آستنن تیره‌ن وطنچ یوقیغه چومالر.

طبیعتنك طنلق وسکونتی دهی کوچایا توشه؛ تونننك بتون حیاتنی چولغاغان قوی قارانغولغی بو سکونتکه طاغی آرطغراق مکملك بیرگان اوستینه آنك سریتن آرتدره. جیلسز وقت، دیگگز کیمه‌چیلری اوچون زور بخت‌در. آلار بونی غنیمت بلوب، اوطورغان اورونلرنن برەم-برەم یوقیغه کیتلر. تیك یولدزلرغه قاراب کیمه‌نك باراچق یولن تعیین وارادە قیله طورغان «قوریرقچی» غنه اویاو باره.

هر ییرده طنلق ویوقی . . .
لکن مین یوقلی آلمیم: ممکن توگل.

***

یراق وآچیق کوکده آلمازدای یاقطی ونورلی یولدزلر برەم-برەم ظهور ایته . . . بارغانصاین آلار آرتا، کوبایا. نهایت بتون

فضا آلار ایله طولوب، شوندی ماطور، موك وعجیب منظره‌لر طوواکه، کشی آلارغه قاراسه اوزن وبتون نرسه‌نی اونوتوب، تیره‌ن ـ تیره‌ن اویغه، ابگی ـ چیگی بولمغـان طاطلی ولذیذ خیـالاتقه چومـا: ایك براق وایك یه‌شرن حسلری قوزغالوب، روحنك بتونـلای بـاشقه بر تأثر طووا.

طبیعت، فضا، آی ویولدز ـ بولار هر بیرده بار. هر بیرده بر. لـکن آلارنك تاثیری آدمنك بولغان بیرینه قاراب آلماشه: طاوش، شاو شو ایله طولغان بر شهرنـك زور طـاش بنـالر یدك طـوزانلی ته‌ره‌زه‌سی آرقلی، یا که تیره یاغندن زور بنالر ایله چولغـانغـان کورولتیلی براورامدن قاراو ایله، الوغ دیکـگزنك اورطـاسندن طـن وقارانغی کیچه‌ده، آچیق فضانك منور یولدزلرن وآلارنك انعـکاس وجمالن تماشا آراسنده قیاس قبول اولماغان آیورمه بار.

* *
*

بز همان بارابز.
لـکن بیك آقرن، بیك یالقاوغنه.

کیچه همان طن؛ خلق همان یوقلی؛ تیك قویرقچیغنه کـوزلرن بر یولدزغه تکه‌ب، اورنندن قاطوب قالغان کبی اوطوره. اولك متأثر بولسه کیره‌ك. دشمی، طنمی. طاوش وقوزغـالش ایـله تیره‌ن طنلق وسکونتنی بوزمی. هر نرسه قاره؛ قارانغی؛ طن وسـاکن. جـایـگی وکوزگی تونلرده‌گنه بولا طورغان قالون وقویی قارانغولق بتون تیره یاقنی چولغاب آلوب فضا، صو وبتون دنیا مجسم قارانغولق تـوسلی طوبولالر.

کیمه‌مز، گویا، صونیغنه توگل، شر دیوار توسلی قـارانغولقنی‌ده یـاروب بارغانـ‌ای حس قیلانه. دیکـگزنك صووی شول درجه‌ده طن، آور هم قویی کورینه‌که، اوستمزگه توشه‌لـگان کـوکنك قویی وقـالون

قارانغولغی أچلدن یی الطراغان میلیونلرچه یولدزلر آڭا هیچ بر سلکنمی، ڭەلجی ـ مەلجی کیلمی انعکاس ایتەلر.

بیلکەنمزنڭ کوکگه طابا صوزولغان فلاگی یانینه بیوك باغاناغه ڨادالغان فانار ایسه شو یراق یولدزلرنڭ برسی، زورراغی توسلی بولوب کورینه. شولارنڭ همه‌سی مؤثر بر شعر وجمال بیرەلر. روح، باشقه هیچقایده بولماغان، تأثرهمده طنلق ویالغزلق حس ایته.

بو تیرەن سکونتنی بوزغان بر نرسه‌ده یوق. تیك، بیك سیرەککنه، ڨوتسز دولقونلر کیمەمزگه یومشاقغنه ڨغلوب، «طنلقنی بوزماسەم، یارار ایدی» دیگانداى ضعیف وڨورقاق بر طاوش چغارغالیلر. لکن شو ضعیف وکوچسز طاوش نهایەسز تیرەن سکونت أچینه چوموب، طنلق اولـگیدنده آرطق محکملەشه توشکان توسلی طویولا باشلی. بر آزدن صوڭ دیڭگز توبندن موڭغنه، آقرنغنه، نورلی آی کوتەریله.

اول باشده ڨزغلت صاری؛ صوڭره آقصل صاریغه، نهایه کوموش توسلی آقغه ڨەیلەنەده بتون کاڨناتکه ملائمانه ومحبانه قاراب، طن وآقرنغنه، آچیق فضاده یوزوب کیده. دنیانی چولغاغان قالون وڨویی قارانغولق صیبغایا، یوقارا، بارا طورغاچ طن وشوما دیڭگزنڭ اوستی اولگی طومقاده وبر آز مدهشده اولغان توسندن چغوب، آینڭ یومشەق وصالقون‌نوری ایله کومولەـ کوموش توسیله کره. صوڭ اوستی شونڭ ایله زینتله‌نوب، توبینه کوکلەگی قدرلوك نورلی وموڭلی بولغان ایکنچی آی توشه، انعکاس ایته.

دیڭگز کورنشی عموما اوزگەره. باشقه هر یاق اولگی کبك طن هم شوما اولوب، فقط کوموشلەنگانگنه ایسەده، آی یاڨطیسی بزم آرطمزدەغی صوڭ کیمه ایله ایکیگه یاریلوب، شادرالانوون کورسەته. لکن اولده کوڭللیگنه وماطورغنه‌در. آنده ملڭ تورلی چەچرەولر اوینی.

بیبی؛ بره‌ونك تعبیرنچه، دیڭگز اوزینك میلیوندن زیاده واق، مزین
هم سویکوملی تبسملری ایله آیلی کوکگه قاراب جلمایا. شولردن
بزم کیمه‌مزنك آرتده قالغان ازی قایناشوب طورغان نور توسینه کره.

* *
*

دیڭگزگه کروب یوغالو ایله وجود آقرن وطن بولغان برراحت-
لك حس قیله‌باشلی. روح جیڭلایگاندای، کوڭل کیڭایگاندای بولوب،
حیات اوزن باصوب یورگان الم واضطرابدن قوطولغان طویولا. آنك
گویا روح، تنگه غلبه قیله.

مین، دیڭگز ایله بارغانصاین جسما یالقاولق باصه‌نن حس ایتدم.
یوریسی، قوزغالاسی، اولقدر سویله‌شه‌سی‌ده کیلمگان‌کبك: لکن جان
اویانا. معنویات باش کوته‌ره. خیال ومحطره دائما - دائما اشلی، اوز-
لکسز اشلی، بولا مینوتلر: صانسز بولدزلر، آیلر ایله بیزه‌نگان
براق کوك هم آلارنك انعکاسی ایله مجسم شعر روشینه کرگان طن
وشوما صو اوستنده حاصل بولغان جمال وشعر شو درجه‌ده تأثیر ایته‌که،
کوڭل اوزینك واق دنیاسندن بتونلای علاقه‌سن کیسه، صافلانه؛ قرنی
وآزادلغی آرطوب، ئلله قایلرغه ئلله نیندی براق عالملرگه، کوك-
زك، فضانك آریاغینه، ازلیتدن ابدیتکه‌چه کید، کیده - کیده نهایه‌سز
کیده، کائناتنی ئه‌یله‌نه. تیره یاغڭنی چولغاغان مؤثر شعرگه قاریسڭده
یوغالاسك. زمانك اوتوی برده طویولمی؛ هم تله‌نمیده. بعضا، باشقه
وقتده‌غی کبك جان ئه‌رنوودن توگل، بتونلای ابکنچی نرسه تأثیر-
ندن، کوز یه‌شلری صالقون یوزدن آقرنغنه تگه‌ریلر. لکن مونك
اوزنده‌ده بر لذت وبر عالی سعادت طویولا. موڭارچی روحنی صز-
لاتقان الم واضطرابلر قدرت قولی ایله برم - برم آلونه، بتـه‌لر.
کوڭلگه کوب کوب نرسه کیله؛ لکن گل یاغشیلق؛ ایزگولك؛ گل
امید ومحبتگنه؛ باشڭدن کیچکان اوصاللغك بارده نفرت حسن قوزغاتا.

عموما حیوانیت وابلیس جیڭلوب، برگنه مینوتقه بولسەده ملکوتیت باش کوتەره. ثلله کم، ثلله نرسه قاشندہ باش اییەسی، تقدیس ایتەسی کیله.

یاشیسی . . . . . ملڭ بل یاشیسی کیله باشلی. لکن بو عادی یاشاو بلەن توگل . . . بتونلای باشقەچه. روح تعالی ایته؛ بتون وجود طن، آقرن ملایم ونی دیبدہ آتاو ممکن بولماغان، درستره‌گی آنی تعبیر اوچون «آدم تلی»یینشمکان علویت، سعادت وشاداق ایله طولا.

ع. ابراهیموف.

«ایکی یوز یللق صوڭ انقراض» دن.

جعفر افندینڭ کوزی بلغار گازیته‌لری دیکان کاغدگه توشدیده، آشغه، آشغه شونده تابا کیتدی. تورلی عصرده تورلی اسملرده چغار لغان بلغارلرنڭ دوری، ادبیاتی مونده جییلغان ایدی. ایڭ اول جعفر افندینڭ کوزی «ترجمان» غه توشدی. جعفر افندی اختیار- سز زور قوچه ترجمان گازیته‌لرین قوچاقلادیده کوزندین تلار، تلا- ماس یاشی آغا باشلادی. بو سانشقان کشی کبك، بولارنڭ آیرم نومرلرین آلوب اوپدی. یوزینه سورتدی. کوزلرندن آقغان یاشلر برلن ترجمان‌نڭ قلمی اوچندن چققان یاشلر برگه قوشلدی. ایڭ برنچی غزیته محرری، ایڭ برنچی ملت پرور، ایڭ برنچی حمیت ملیه اویاتقان، ایڭ برنچی مڭگی‌لك یقودن اویانوب، ایبداشلرین اویاتقان، بتون بلغار عالمینه معارف علم ضیاسین ساچکان اسماعیل بك برلن سویلاشکان کبك بولدی. آنڭ برلن بلغار مسئله‌لرین مذاکره قیلغان کبك بولدی. مونڭ کوڭلینه اسماعیل بك‌نڭ... توڭغان قاتقان باشلر ترجمان‌نڭ الکتریق یلی‌سی برلن ترولری، اولسگان بتکان جانلرنڭ ترلولری، حرکتکه کیلولری، حاصلی بلغار آراسنده بوکون سویلنکان، بوکون ماقتالغان، هم ماقتالرغه صلاحیتلی نرسه‌نڭ

همه‌سینك مؤسسی، سبب‌چیسی ترجمان محرری ایکانلگین اریلاب، بلغارلردن‌ده شول قدر عالی کشیلر چقفان. نیك بوبتکان صولڭ؟ دیوب خیرتکه قالدی. بوگازیته‌لرغه قاراب بیك اوزاق قاتوب توردی. موگغارغه گازیته‌نڭ تلی، یازوی، روش همه‌سی مقدس کبك کورنه ایدی. بولارنی قارادی اوقودی، هر سوزی آلتوندن قیمتلی، هر سوزی حقیقت، هر سوزنده قلبدن چقغانلق بلنوب توره ایدی. اگر ۱۹ نچی عصر خلقی کبی یاخشی سوزلرنی یازوب اچوده آوردن فائده‌سی بوﻟﻮﯾﻨﻪ اوشانسه ایدی هم بثی‌لرنڭ جندن صاقلاوینه اوشانسه ایدی ـ جعفر افندی بولارنی جیدی کون جیدی تون، جیدی شارتاریلکه‌گنه یازوب اچماینچه، جیتمش یل بوینچه جیتمش تاریلکه‌گه یازوب اچار ایدی. همده شونده‌غی مقاله‌لرنی قارندق، سافتیانلرغه توروب، برنیگنه تاقمیچه، بوتن یرین شونڭ برلن‌توتورر ایدی. همده شول ترجمان مقاله‌لرندن گنه استعانه طلب قیلور ایدی.

عیاض اسحاقی.

اوته عمرم . . .

(« تاڭ‌ترتم » دن.)

تورام چیشمه یاننده، چلتره‌ب شه‌بله‌ب آغا صاف صو
آغالر، یوغالالر ـ مین قالام یالغز، نی اش صولڭ بو؟
وداع ایده آلار شونده، میکا مه‌نگی کورشماسکه،
زمانه‌لر اوتو برله‌ن، کیلوب بو یرگه توشماسکه.
بو صو تامچیلری ایده‌ی، میکا مه‌نگی کورشماسلر،
دیب اویلاب بتمادم شوندوق، تاما باشلادی کوزیه‌شلر.
میلم عمرم «ینوتلری، مونا شول‌تامچیلر توسلی،
آغا شول صو کبی، پا که اری یاز کونگی قار توسلی.

بوچیشمه صولرن کورگاچ، نیچوك صوك آقماسون کوز یەش
اوتا عمرم، یوغالا، قایتەدن هیچ ئەیلەنوب کیلماس.

« سعید عنوری »

« یاشلر میاننن بر لوحه » رسالەسنن.

اول قزانغه هر کیلووندە اوزینك идея ـ غاية خياليه، اعتقاد واحوال روحيەسی جهتنن بيك زور انقلابلرغه مصادف ايدی. ايك اولـگی کیلووی ۱۹۰۱ نچی یلن بولوب، اول بـو وقت بـيك صاف وخالص ملتچی ايدی مسيات مليەسينك ايك قوتلی وايك يالقونلی بر دوری بولوب ملت ترقيسنن باشقەنی اویلامی و بـتون شخصياتن ملت ايچون فدا قيلورغه حاضر ايدی. شوندی يالقونلی ملی ايدەـ يالی ياش بر آدمگه، طبيعی، بر وقتلر تاتار خانلغی حکم سورگان وصوئغی زمانلردەدە ايدل بويی تاتارلری طورمشنده بيك زور رول اويناغان « قزان شهری » بيك تيرەن ملی حسياتلر قوزغ اتمش ايدی. شول حسی آنی تومیرگه توشکاچ چای اچوب آلای بولای ايبله توگه ايك باشلاب « خان مسجدن » زيارتکه سوق ايتمش ايدی.

اول، پلاوایدن آنده بارورغه یولنی اویرەندیده تیزگنه یوـ نالدی. آکارغه آچو ايتکان کبی صاقچی: « يکشنبەدن باشقه کونده کرتمیمز » دیب ماتاشسەده سليم نی طوقتاتا آلمادی؛ اول اون تینلـکنی توردیده کروب کیتدی. اولا مسجدنك يانينه باروب بيك اوزاق دقت بلەن قاراب‌طوردی. کیرپچلری قرلوب بتکان، طورغان، اوزی یغلورغه یاقن بولغان بوقارو وبيوك مناره بر یاقنن تاتارنك بورنغی شوکتلی، غالب وحاکم بولوون، خاناق زمانلرن کوز آلدینه کیترسەده ایکنچی یاقنن آور وامیدسز تأثیر بیردی. زماننك مدـ نيتی بلەن وجودکه کیلکان عالی بنالر یاننده ساده وايسکی منارەنك طورووندن کیلکان منظره کویا حال تلی بلەن آکا ئەيتکان کبی طوـ

يولدى: « ايندى تاتار قارتايدى؛ آنك دورى اوتدى. آنك اورنن ياش ميانلى ايكنچيلر آلدى. . . بو طبيعى . . . مونه مين تاتارنك مغلوبيتينك مجسم هيكلى، ميانينك گهودهلى درجهسى، مين نيچك ايسكى وبتكان بولسام تاتارده شونك كبى حالسز وبتكاندر» . صوكره ايشكن آچدروب آنك اچينه كردى. نى قدرلى ايسكى وطوزغان ايسهده بو- بنا آكا سويكملى كبى، اوز نيكى كبى طويولا؛ شوكا ئلله نيندى بر- ياقنلق مس قيله ايدى. اوزون واوكغايسز باصقچلرندن قيينلق بلهن برلسهده منارهنك ابك باشيهچه منمدى. حقيقة بيك بيوك ايدى. قزان كچكنه كورينه، يراقدهغى وشهردن بتونلاى چيقدهگى بنالر ياقن كورنهلر ايدى. اوزلرينك شوكت وغلبهلى زمانلرنده صالنغان شول بنانك باشندن قاراونك آكا بيرگان حسلرن تويهب اول توشدى. منارهدن چقدى.

ملت قايغوسى يا كه قزان شهرلرى

« محترم قران! مينم اوچون وعموما تاتارملتينك ترقى وسعادتن آرزو قيلغان هركم ايچون سين، ملى نظرده باشقه شهرلردن آرطقسك؛ امتياز واحتراملى كورنهسك . . . سويكوملى وياقن طويولاسك . . . كوكل سينى سويهوياقن كوره، باشقه ايللردن آلده صانى. چونكه: سين بر زمانلر بزم ملتنك مابهالافتخارى، شان وشرفى ايدك. سين بزم باالرمزنى جهانگير ياساب آنلرغه شوندى قوت وشوندى مهابت بير دكه: دشمانلر آنلرنك اسمنگنه ايشتسهده يورهگى تترى، قوللرى قالطرى وقاوشاب حاللرى بته ايدى.

زمانلر اوتدى. حاللر آلشندى. دهرنك مصائبى، تقديرنك آچى كونلرى ابريشوب سين غلبه وحاكيتكنى جويدك؛ قول وحقير بولوب قالدك. اولگى شان وشرفلر همهسى بتوب بزنك زمانغه فقط شول قاراغانده كوزلرمزدن ياش آغزه طورغان منار كنه قالدى . . .

سینكٔ بو تنزلـكٔنی مع‌التأسف اعتراف ایتسه‌کده سینكٔ همانده باشقه ایللردن آلدہ بولغانلغکٔنی، تاتار طورمشی کامیدیه‌سنده‌سین همان ایلكٔ مهم رول اویناغانلغنی انکار ممکن توگلدر.

عالمجان ابراهیموف

سیون بیکه‌نكٔ آقتق کونی

(دنانبرادیه رساله‌سندن)

طب طنچ تورغان وقتده قوبه‌ی مونده شاوده شو،
کیلمشه‌کلر برله، اوز تختم ایچون زور داولاشو؛
طوغان اوسکان، صوویئی ایچکان یرلرمدن کیت دیلر
بلمیمن بو نینداین اش؟ یارب صوكٔ محشرمی بو؟

* * *

یوق! بو کون محشر توگل، بختكٔ بتونك بیلـگسی
اوز وطنکٔمدن کیتار وقتكٔ یتونكٔ بیلـگسی،
چن کوکٔل برلدن اوزكٔ دوشمان کوروب بورگان کش
لر قوایده اوشبو کون تختكٔ کیتونك بیلـگوسی.

* * *

چیت جنسکه اوشبو کون دولت کیتونك بیلـگسی
اختیاركٔ بولماوی قوت کیتونك بیلـگسی،
قان توکارلك بر اورنده یه‌ش توگوب بویلر صنو
بو قزانلیلر قولندن شوکت کیتونك بیلـگسی

آه بو کونلر کیلدی باشقه صوكٔ مینم‌تختم قایه؟
خان ایله خانم بولوب تورغانده‌غی بختم قایه؟
دنیاده بزگه غالب دشمان بولور دیب اویلامی
بزده قوت، بزده شوکتلر، دیکان وقتم قایه؟

مین خاق ایچون کویەم، شولار ایچونده یەش توکەم
بو قزاندن باشقه یرده مین تاپا آلمام برده یەم،
مین اوزم چون توکمەیم یەش، بلکه بو قزانلیلر
منگو قوللقده قالورلر، دیب حسرتلەنم.

مجید غفوری.

اخطار: ـ ایشته موضوع، واقعه وحادثەنك دهشت وعظمتن خاطر ئزده طوتگز ده اوشبو منظومەنی وشوشی اسلوبنی بر تیکشروب قارا ئز! مذکور اسلوب، فکر وموضوع ایله موافقمیدر؟ شوشی منظوم اسلوب موضوع، واقعه وحادثەنك دهشت وعظمتن؛ همده شوشندی دهشتلی شوشندی اچ ئوزکچ وقورقنچ بر واقعه اچنده قالغان، عجیب بر اضطرابقه چورمالغان بیچاره سیون بیکەنك اول هیجانلی حسیاتن واول یورەك یارغچ تأثراتن کما هوحقه آ ئلاتا آلغانمی؟... تعبیرلر، جمله وعبارەلر مطابق توشکانمی؟ ایکنچی طرفدن بوندن الکگنده یازلغان یوقاریداغی عالمجان افندینك تصویر واسلوبنه بر کوز صالگز. اسلوب ایله اسلوب، تصویر ایله تصویر آراسنداغیقدر آیرمالر باردر؟!...

«انقراض»دن.

ایرتەگی سین جعفر افندی زیارت قازنوب سویم بیکەنی کومدی. کومگان وقتده قزاندن وباشقه ییرلردن بیك کوب کشیلر جیـیولغان ایدی. همده پتربورغدن‌ده بیك کوب جمعیتلر طرفندن تعزیەگه بیك کوب کشیلر کیلگان ایدی. جعفر افندینك اوتنووی بوینچه تمام مسلمانچه کفنلر تگلوب، وزیارت قازلوب مسلمانچه کوتارلوب بارلوب کوملدی. جعفر افندی اوزینك قایه باراسین؟ نی اشای‌سن بلماینچه، اویده توره آلماغانغه قزانغه کیتدی. بارو برلن سویم بیکه منارەسنه بارسەده، منارەنك توبنده ایشلووین، همده منارەنك طـــــاشارین

آرچولرين كوركاچ، نيشلرگه بلماينچه شهر بلغارغه يونالدى. آنده باردى.

بلغارلرنڭ زيارتلرنده تاشلرنى قاراب، آلارنڭ نيچه‌نچى يللر ده تورولرين ايسابلاب، هم اول وقتده آلارنڭ نيندى شهرلرى بارلغين اويلاب توروب، يوروب آروب بتكاندين صوڭ مناره‌غه منوب، بلغارنڭ اطرافن قارارغه توتندى. مناره‌نڭ تاشلرنده تاله نى قدر يازولر يازلغان ايدى. همده تاشده بر كشينڭ فلان يل كيلوى، فلان كشى برلن كيلولرى يازلغان ايدى. جعفر افندى مناره‌غه قاراب هيچ قاراوچى‌سز، جانسز نرسه نيچه يوز يللر توروي‌ـن، بلغارلرنـڭ نى قدر اشلر اشله‌گاندن صوڭده، نيندى زور خلق بولوب تورغاندين صوڭده، بتوويده عجبكه قاله ايدى. آمردن بو مناره‌نڭ شول نيگزى تازه سالنغاندر، بزنڭ همه اشيمز توتون اوستينه قوروله ايـدى شـول سببدن بتدك ديوب حكم چغاردى. جعفر افندى كوب اويلى، اويـلى بر آز ساتاشه‌ده باشلاغان ايدى. آنڭ كوزينه همان باياغى كاپيـتان ملالر، باياغى لوتسمانلر، بلغار محررلرى، بلغار مارش موزيقه‌سى، كورنكان كبك بولا ايدى. سويم بيكه كورنكان كبك بولا ايدى. تـون بولدى. جعفر همان مناره‌دن توشمادى ـ همان اويلى، هـمان اوزى بلكان بلغار كويلرن يرلى ايدى. يغلى ايدى. مونه باره توره آى تودى، اول الـگه‌رى قزاروب چقسه‌ده باره توره بوتون دنيانى نور-لتدى. جعفرگه آى ياقتى‌سنده بلغار زيارتينه بلغار عسكرلرى كيلكان كبك بولا ايدى، مونه اوزاق اوتمه‌دى: قاب قاره ئله قايدن بولوت كيلوب آينى قاپلادى، جيل چقدى، مناره اژ از سزغره باشـلادى. جعفر افندى‌بر آز توڭنا باشلادى. اول اوزينڭ كييم‌لرينه تورولوب راك بر پوچماقغه اونوروب تاغى اويلارغه توتندى. مونه موڭلى جيل تاوشينه قالغى باشلادى. كوزن بر آچا بر يابا ايدى. شـول آراده

بلغار محررلری کورنگان کبك بوله ایدی، سویم بیکه‌ده کورنکان کبك بوله ایدی. مونه تاغی جیل اژغررغه توتندی. مونه مناره سلکنه، مونه قوبدی، مونه تاغی جعفر افندی قالغی باشلادی، مونه سیوم بیکه ئه‌یدا بتدیمی؟ دیدی. مه‌نه تاغی اژلداو، مونه جعفر کوزین آچدی، نی کوزی برله کورسون مناره آوب باره ایدی. جعفر «بتدی» دییه‌رگه اولگره آلمادی. تاشلر باسوب جانی چقدی. آقتق بلغارده اولدی.

تاریخ جه‌میتی جعفرنی قازوب آلوب کومدیلر. کتابلرین ایبیرلرین موزه‌لرینه آلدیلر، بلغارلر حقنداغی سوزلر یوز یللرغه اونوتلماـدی. آلارنك ادبیاتلری ـ موزیقه‌لریده نیچه یوز یللرغه قدر کیتدی. اوزلری ۱۹نچی عصرده ۱۵یبیردن آش‌دن قایتوب حال جیبارغه یاتقان ملا کبك قبرلرنده تنچ تنچ یوقلادیلر.

عیاض.

آناسندن قزینه

(برنچی یلنی مشوره نك ۲۴ نچی عددندن)

بالام! دنیا، سعی واجتهاد ایچون بر درسخانه‌در. زمانننك بر ساعتی، حتی بر دقیقه‌سی خزینه‌لردن قیمتلیدر؛ چونکه اول برساعت ایچنده انسانیتنی مجروح ایدن بر آفاتنك چاره‌سی بولنمشدر. اول بر ساعت ایچنده بیکلرچه لوازم بشریه استکمال ایدلمش. عالم مدنیت علم نوری ایـله تنویر ایدلمش، واول بر ساعت ایچنده انسانیت منبعی اولان رحم مادردن نیچه عالملر، حکیملر، امثالنه عصرلر ایچنده نادرا تصادف اولنه‌چق داهیلر وجودکه کلمشدر. حیات عالمنده ترقی وکمالتننك نهایتی یوقدرکه سعی واجتهاد محدود بولنسون! انسانلر عمرلری بارنده چالشمغه میل ایتکوچیلردر. انسانلر بو فانی دنیاده گویا هیچ اولمیه‌چك کبی بتون کونلرنی اش اشلمك، اشده سعی وغیرتله

بتون عمرلرینی فدا ایتمکاری قانونالهی اقتضاسندندر.

قزم! نظر حکمتده بر ساعتنڭ درجهٔ اعتباری بیوکدر. وقتنی خدمت واجتهادکه حصر ایتکان بر انسان نفسنه، عائلهسنه، ملتنه وعالم مدنیتکه افراط درجهده کندینی فدا ایدن ذاتلر جملهسندن معدود اولنور. ایشته انساننڭ عمل دفترینڭ قارالمغی وزینتلنمکی اول بر ساعت ایچنده وجودکه کلور. عالمده هر شیدن بر مقصود کوتولور. انسانلرنڭ عالم میداننده وجود طابولرندن مقصود لله عظیم الشأن نڭ افعال ذاتیهسیله تجربه وامتحان اولنمقلریدر.

قزم! حیات بر تجارتدر، آنڭ سرمایهسی اخلاقدر. ادارهسنی وجدان دیولسگان راست دوستغه طاپشرمق شرطدر. دنیا بر تجارت اورنیدرکه انساننڭ اجتهادی سایهسنده اولان وقوعات وحادثات هر قایوسی برر معاملات تجاریهدر. ساعتلر اول معاملاتنڭ درجهلرینی کوسترگوچی میزاندر. یاشلك ایڭ گوزل ومناسب بر وقت تجارتدر. بونڭ چیگی اگر وجداننڭ عدالتنه تبعیت ایدیلرسه بایلق وسعادتدر. اگر نفس امارهگه قربان ومغلوب اولوب اخلاق محو ایدیلسه سفالت وفلا کتدر. نه مبارك شول کشیکه حاکمی وجدان عادل اولور، خیانت وعداوت یولنه کرمز، بو کبی انسانلر صاف ولطیفدر. برسی برسنی اغفال ایتمككه چالیشقان، وهر خصوصده فقط اوز فائدهسنی کوزهتوب واوز فائدهسینهگنه خدمت ایدوب، بایلق وزینتکه میل ومحبت ایتکان حیات سوداسینڭ سرمایهسنی محو ایتمش، ادارهسنی قولندن قاچرمش سعادتنی مصیبتکه آلشدرغوچی اولور.

شهر مسقواءده ایکنچی مسجد جامعده امام محمدصفا علیمف.

اخطار: — اوشبو مقالهنی بز، تمام یازمایچه، نمونه ایچون اورته بر پرندنگه بر آز آلوب یازدق. قوللرنده مشوراه مجموعهلری بولغان ذاتلر انشاءالله بونی باشدن آخر اوقوسونلر، گورلدر، توصیه ایتهمز.

وداع

(«سلیمه» دن)

میلادی ایله ۱۸۹۸ نچی ییل مای آینڭ ۳۱ نچی کونی ایدیکه پاراخود کانتورنده حاضر اولمش ایدم. «ولغه» کامپانیه‌سی (شرکتی) نڭ «غوصودار» آدلو پاراخودی بنی قزاندن سامارغه قدر آلوب واراچق ایدی. سامار دن تیمور یول ایله کیده‌چك ایدم. اصل وطنم اولغان «قویان» قریه‌سی اوفا شهرینه براق دگل وشو سببدن ابتدا اوفاغه واراچق ایدم. اوفاغه آق ایدل (اتل) ایله توغرو پاراخود یولی هم اولسه‌ده، تیمور یول آربه‌لرنده یوردکم اولمادیغی ایچون بو مرتبه‌ده تیمور یول سفرنی کوڭلم استر ایدی. قزان‌غه کیتدکم زمانده سامار اوفا تیمور یولی - یا کنا اشلنه باشلانمش ایدی.

بونچه ییللر سوینی ایچدکم ونعمتینی ییدکم وهواسینی سولادیغم قزان نی تاشلاب، قالدروب کیتمك الوغ بر قایغو حساب ایدلمکده ایدی. بوشهرنڭ بنالری، اوراملری، مسجدلرینڭ کوکگه چقغان مناره‌لری، جمله‌سی محبتلی کورلمکده ایدی. لکن اوفا طرفنده، کوز کورومی قدر اورنلردن جایلوب یاتقان صحرالر، بغچه‌لردن زینتلو اورمانلر، خوش ایسلی قرلر، ایرکن هوالر، یاشل اولن اوستنده سیکرشوب یورگان حیوانلرنی، ساغنوب وتیز کونلدن بوراحت اورنلرنی کوره‌چکمنی امید ایدوب کوڭلمی یواته ایدم. هر تورلی تکلف وموده بلاسندن آزاد اولغان قارنداشلرم ایله یاشل ختفه (قتیفه)لرگا اوشاغان بولونلرده اوتوروب الوغ آغاج ساووتلر ایله قمز ایچولرمنی فکرلب آوزمدن سولار آغا ایدی. قویاش باتقان سوڭ، تورلی یاقدن ایشدلنه‌چك قورای داوشلرنی، کتوچیلرنڭ چبرقی شارتلادولرنی، چاووب وارغان یولچیلرنڭ قنغراو داوشلرنی، ساندو غاچ سایراولرنی، دکلاب لذتلنه‌چك کونلرم وار ایدکنی فکرلب

بالالر مثالنده سوونه ایدم. بوراحتلرنی کورمك میسر اولورمی . . .
(غافل بن عبدالله)

بر چه‌چکه‌نك ناله‌سی

(«معلومات جدیده» مجله‌سینك ۳ نچی نومرندن)

طبیعت بوتون برده طوره طورغان کشیلرنك کوڭللرنی آچار ایچون مینی بوتوبان برده یاراتقان. مین آچلغانده (آتقانده) هر کشی زیارتمه کیله، مینم ماتورلغمه حیران قالوب قاراب طوره‌لر. کوز یاون آلوب طورغان ماتورلغمنی تماشا ایته‌لر.

عشق، محبت، شادلق بلم یافراقلرم آره‌سنده صاقلانغان.

ماتور سوزلر، عشق ومحبت بله‌ن قاراشولر، توغریلق وثبات ایچون ایتلکان یه‌مین‌لر هر وقتده مینم یانمده بولالر.

کچکنه صابراوچی قوشلر، کوبه‌له‌کلر، تورلی توسدگی قورتلرقویاش چقماس بورون زیارتمه کیلوب مینی اوبه‌لر، کوکنك کیچ بله‌ن مینی ه‌قتاب اوستمه چه‌چکان انجولرینی (چقلرینی) جییه‌لر، اچه‌لر، ایسره لر، کویلیلر. . .

اڭ زور شاعرلر، بیوك فیلسوفلر، مینی مطالعه ایستار ایچون یانمه کیله‌لر.

مینی بو ره‌وشلی ماتور یاراتوچی نرسه اللّه‌نك بدقدرتیدر.

دنیانك اڭ ماهر رساملری میڭا تقلید ایستارگه طرشه‌لر. . . قوللرندن کیلمی. . .

*
* *

بر ایرته‌ن بر قول میڭا هجوم قیلوب مینی ساباغمدن آییردی! نی ایچون؟ دورت بش ساعتکه بولغان زینتینی اکمال ایچون. . .

کشیلرگه ولو - آز اولسون - بو خدمتده بولغانم ایچون ینه ماقطا

ندم أوزمنی اوزم یوباتدم. ساباعمدن آیرلغاندن سیگز - اون مینوت صوكره بر كوزل قزنك كوكره گنده ایدم. بو حالمنی بر شاعر كورسه ایدی مطلق:

- «فرشته توسلی بر قزنك كوكره گنده آق، لطیف بر چه چكده كوردم» دیه چك ایدی

یه ش قزنك یه ش قلبی، قاتی قاتی صوغوب، عشق محبت سوزینی تكرار ایته ایدی. قزنك بر قاراوی، وبر التفاتی ایچون جانلرینی فدا ایتارگه حاضر طورغان عاشقلری: قزنك میكا قیلغان التفاتینه، بنم آنك كوكره گنده بولوومه حسد ایته لر، آنی میندن كونلیلر ایدی. قز اول كون آخشامغه چاقلی مینی كوكره گندن آیرمادی.

یوقی بولمه سینه كرگاندن صوك مینی كوكره گندن آلوب بر آز ایسكه گاندن صوك یاطاغینك یانندغی بر اوستالـگه قویدی.

بر وقت تون اوتوب ایرته بولدی. . . یه ش قز یاطاغندن طوروب كوزگی آلدینه كیتدی. مغرورانه بر صورتده یوزیـنی كوده سینی قارادی. بر وقت قزنك میڭاده كوزی توشدی. لـكن میـنی كیچه گی ماتورلقده كورمی، شیگـگان وبورشكان بر حالده كوركاچ مینی آلوب اورامغه پچراق بالچقلر اوستینه طاشلادی.

وفاسز كشیلر! . . .

قاره! . . قاره! . . . مینی طاپتاپ كیته لر . . ای یه ش قز! بر كون كیلور، سینك بو ماتورلق، ولطافتكدن آیرلوب مینم كبی خورلق توفراغینه آتلورسك! . . .

٤.

صوك.

بهاسی ۲۵ تین
پوچطه ایله ۲۹ ق.